Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 143 (11341) | 1980 чылдың июнь 20, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СОВЕТ КОСМОНАВТЫЛАРНЫҢ ЭРЕС-МААДЫР ЧОРУУ

«Союз Т-2»-ниң экипажынга Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын Кремльге тывыскан

«Союз Т-2» корабльге ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары Ю. В. Малышев биле В. В. Аксеновтуң чедиишкинниг ужудуушкунун совет кижилер, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен улуг сорук кириишкин-биле уткаан. Ол чедиишкиннер космос делгемин шинчилээринге болгаш шиңгээдип алырынга, чурттуң улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринге чаа аргаларны ажыдып турар.

Июнь 18-те Кремльге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын космос маадырларынга тывыскан.

Шаңналдарны тыпсып тура, эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Мырыңай чоокта чаа маңаа, бо залга, бистиң Төрээн чуртувустуң бедик шаңналдары-биле космостуң совет-венгр экипажының тергиин эки ужудуушкунун демдеглээн. Чаа транспорт корабльдиң башкарылгалыг ужудуушкунга шенеп көрген космонавтылар Юрий Васильевич Малышев биле Владимир Викторович Аксеновтуң эрес-маадырлыг чоруун бөгүн байырлап турар-дыр бис.

Базым бүрүзү—шинчилеттинмээн азы барык-ла шинчилеттинмээн оранче базым болу бээр талыгырда космосче аян-чорук дугайында чугаа чорупа турда, бир дугаарлары болуру кезээде берге болбайн аан.

Эштер Малышев биле Аксенов амыдыралче орукту «Союз Т-2» корабльге берген. Ол болза ёзулуг амгы үениң космосче транспорт чепсээ-дир. Космос корабльдериниң мурнундагы салгалдарынга үндезилээш, ону совет эртемденнер, инженерлер болгаш ажылчыннар тургускан. Ону ажыглаары «Интеркосмос» программазының ажыктыын боттуу-биле бедидер. Черден дашкаар делгемнерни шинчилээриниң даразындагы пландарын улам байлак кылыр.

Эштер Малышев болгаш Аксенов оларның дугайын бөгүн өөрүп четтиришкин болгаш магадаашкын-биле чугаалаар апаар бис. Олар боттарының онаалдаларын тергиин эки күүседип, станцияны дээрде бажың болу берген эштер Попов, Рюмин оларның ажылдап үргүлчүлеп турар орбита станциязынга чорааннар.

Чугаалап турары ышкаш, космостуң маадырлары албан-ажыл-хүлээлгезиниң аайы-биле рекордтарны тургузуп турзажок, космос бистерге, кижи төрелгетенге чүгле рекордтар нүүрүнде херек эвес боллур ийин. Космоска ажыдышкыннар алыс түңнелинде Черде ажыл-херектерге база ажыктыг чүве-дир.

Эштер! Космостуң «Союз Т-2» корабльинге чедиишкинниг шенелде ужудуушкунну кылганы дээш, Төрээн чурттуң даалгаларын күүседирде эрес-дидим болгаш маадырлыг болганы дээш корабльдиң командири Юрий Васильевич Малышевке Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыспышаан, ону Ленин орден-биле болгаш «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму аңаа «ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы» атты база тывыскан.

Корабльдиң бортинженери Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Владимир Викторович Аксенов Ленин орден-биле болгаш ийиги «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаткан.

Төрээн чурттуң дээди шаңналдарын тывыспышаан, силерге кадыкшылды, аас-кежиин болгаш космосту шиңгээдип алырынга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээр-дир мен, эргим эштер.

* * *

Леонид Ильичиге Ю. В. Малышев мынча деп айыткаан: космостуң чаа «Союз Т-2» корабльдиң шенелде ужудуушкуну ужудулга-конструктор шылгалдаларын чедиишкинниг эрткенин илеткеп дыңнадыр өөрүшкүлүг болдувус. Бистиң корабльывыске боттандырган бүгү-ле эртем шинчилелдери болгаш техниктиг шиитпирлээшкиннер ону бадыткаан. Бо дээрге Ада-чурттуң космос техниказын сайзырангайжыдарынга чаа үе-чада, төрээн Коммунистиг партияның төөгүлүг XXV съездизиниң шиитпирлери амыдыралда канчаар боттанып турарының чырыткыланчак үлегер-чижээ-дир.

Космонавтылардан улуг, изиг байырны бөгүн дамчылары болгаш бистиң кол космос ажылдакчыларывыс Леонид Попов биле Валерий Рюмин эки кадыкшыл байдалдыг чоруп, телевилеттинген программаны дайынчы ёзу-биле бүрүн күүседир деп хөөп киргенин Силерге бөгүн илеткеп дыңнадыры меңээ кончуг өөрүшкү-дүр, Леонид Ильич.

Бистиң шенелде ужудуушкунувустуң күүселдезиниң бедик-биле үнелээни дээш Силерге, эргим Леонид Ильич, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка болгаш бүгү совет улуска өөрүп четтиришкинниң чылыг сөстерин илергейлээрин меңээ чөпшээреп көрүңер. Ол үнелээшкин космос делгемин шиңгээдип алырының болгаш шинчилээриниң чаагай чоруу дээш улам ажыктыг кылдыр, ленинчи ёзу-биле, коммунистиг ёзу-биле ажылдаарын бистерге хүлээдип турар-дыр.

Оон В. В. Аксенов чүве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза: Төрээн чурттуң дээди шаңналдарын Силерниң холуңардан албышаан, бедик бүзүрелди көргүскени — баштайгы шенелде ужудуушкунну күүселдези-биле экипажтың составынга киргени дээш бистиң партиявыстың Төп Комитединге, Совет чазакка. Силерниң боттуңарга сагыш-сеткилимниң ханызындан өөрүп четтиргенимни илередирин меңээ чөпшээреп көрүңер, эргим Леонид Ильич.

Совет эртемденнерниң, конструкторларның, инженерлерниң болгаш ажылчыннарның чогаадып тургускан чаа корабльдиң шенеп көргени болгаш эртем-техниктиг депшилгениң бүгү-ле ёзулуг амгы үениң болур негелделеринге ооң таарыжып турарын космос техниказының специалистериниң мурнундан база космос техниказының шенекчизи кижи болганым-биле Силерге илеткеп тур мен. Орбита комплекизиниң составынга ону киргени доктамал ажылдаар орбита станцияларынга келир үеде бистиң ажылдарывыстың деңнелин шынар талазы-биле чаа чадаже көдүрер ужурлуг. Орбита станциялары, 1969 чылда-ла Силерниң тодарадып көргүскениңер ышкаш, совет космонавтиканың хөгжүлдезиниң ёзулуг дорт оруу-дур, Леонид Ильич, ынчангаш ол херек кырынга бадыткаттынган-даа.

Космос техниказының специалистери, совет космонавтылар бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыглаар дээш, буянныг чаагай болурунуң, Черге тайбыңның болгаш депшилгениң принциптериниң нүүрүнде партияның болгаш чазактың чаа улам-на нарын даалгаларын күүседиринге моон ынай-даа күжүн харамнанмазын Силерге, СЭКП Төп Комитединге, Совет чазакка бүзүредип чугаалаарын күзей-дир мен.

Ужудуушкунунуң дугайында тураскаал кылдыр «Союз Т-2» корабльдиң моделин эш Л. И. Брежневке космонавтылар тывысканнар.

Чугаалары улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Шаңналдар тыпсырының ёзулалынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи И. Д. Сербин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. А. Георгадзе, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, албанның өске-даа кижилери турган.

(СЭТА).

ИЙИ ЭЭЛЧЕГДЕ

Фоторепортаж

Республика найысылалының бешки микрорайону хүнден хүнче улам чаагайжып, хөй каът чурттаглга бажыңнары, ясли-садтар, магазиннер чыл келген тудум немежип турар. Ол чаагай үүле-херекте Кызыл тудуг эргелелиниң мурнакчы бригадазы—А. Г. Пашковтуң удурткан тудугжуларының киирип турар үлүг-хуузу эвээш эвес. Бо бригаданың кежигүннери дөрткү микрорайонунуң эң баштайгы улуг панельдиг бажыңының таваан салган. Бо хүннерде олар база ында ажылдап турарлар.

Найыралдыг бригаданың ажыл-ишчилери амгы үеде панель бажыңнарының база бир чаа хевирин тудуп турар. Мооң мурнунда тудуп турган бажыңнары 128 аал ишти чурттаар турган болза, ам тудуп эгелээн бажыңнары 80 өг-бүле чурттаар. Олар эрги проекттиден бир янзы, чурттакчыларга кончуг таарымчалыг. Чамдык квартиралар ийи-ийи балконнарлыг болур, а бажыңының ниити даштын хоюглап каан бичии-бичии плиткалар-биле каастаан, балконнарында утулзаларны чураан **(адаанда чурукта).**

Тудугжулар онгу беш чылдың доозукчу чылының бирги чартының планныг онаалдазын күүседиринин кырында келген. Эрткен беш айларда 457 муң рубльдиң ажылдарын кылыр турган, херек кырында ону 457,6 муң рубльге күүсеткен. Шак мындыг күш-ажылчы чедиишкинни чедип алырынга бригаданың кежигүн бүрүзүнүң киирген үлүг-хуузу улуг. Бригадада ам ниитизи-биле 26 монтажчылар, бызанчылар, каңнакчылар бар. Оларның шуптузу херек апарган үеде бот-боттарының ажылдарын солуптар кылдыр өөренип алган. Азы өскээр чугаалаарга, үстүнде адаанывыс улустуң кижи бүрүзү тудугжунуң үш аңгы мергежилин шиңгээдип алган. Ынчангаш бо хүн бир монтажчы кандыг-бир чылдагаан-биле ажылче үнмейн барган болза, ону бызанчы солуптар.

Бригаданың кежигүннери «шуптузу чаңгызы дээш, а чаңгызы шуптузу дээш» деп принцип-биле ажылдап турар. Күш-ажылдың сагылга-чуруму бедик деңнелде тургустунган. Кижилерниң болгаш техниканың аажа турар чоруун боллурбас дээш, прогулдаар, чылдагаан чок ажыл шагы үзер чоруктар-биле бригада шыңгыы демисежип турар. Оон ачызында тудугжуларның ажылдан үнер-кирер чоруу эвээжээн.

Коллективтиң эки түңнелдерни чедип ап турарының бир чылдагааны ажылды шын хуваап тургусканы. Чай дээрге тудуг шөлдеринге ийи ээлчеглиг ажылдаарын организастаарынга эң-не таарымчалыг үе. Ынчангаш бригаданың кежигүннери амгы үеде ийи ээлчеглиг ажылдап турар. Бирги ээлчег эртенгиниң 8 шактан 4 шакка чедир, а ийигизи 4 шактан кежээкиниң 10 шакка чедир ажылдап турар. Шак ынчаар ажылдап эгелээниниң соонда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү оранчок өскенин бригадир чугаалады.

Бригадада арга-дуржулгалыг, аныяктарның дагдыныкчылары хөй. Оларның бирээзинге «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Чайдып Салчак **(ортузунда чурукта)** хамааржыр. Ол бо бригаданың тургустунганындан эгелээш ында ажылдап, бодунуң мергежилинге элээн каш аныяктарны өөреткен. А оон эрткен чылын келген өөреникчилериниң бирээзи Борис Монгуш ам боду бригадада бир звенону баштап турар.

Коллективте тус-тус звенолар аразында калбарган социалистиг чарыштың түңнелин ай, квартал санында доктаамал үндүрүп турар. Майда Николай Кайленконуң удурткан монтажниктери бирги черже үнген. **Үстүнде чурукта** оң талазындан Ф. Сударенко, Н. Кайленко, Н. Соловьев, И. Жаринов олар. Бо звено июньнуң баштайгы 15 хонуунуң планын 160 хуу күүседип, өскелерни мурнап турар. Бо найыралдыг бригаданың кежигүннери амгы үеде дөрткү бажыңның таваан салып эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

Авторнуң фотолары.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕЛДЕЗИН ХЫНАП ТУР БИС

САННЫГ ХОНУКТАР АРТКАНДА

Онгу беш чылдың сөөлгү чылының бирги чартыы доос-тур четкен. Көдээ ишчилер чартык чыл планын күүседир дээш бо хүннерде шудургу ажылдап турар. Бо талазы-биле социалистиг чарыш черчерде калбарган.

Көдээниң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт садар талазы-биле эрткен чылдың бо үезинде турганындан эки чоруп турар: 1441 центнер сүттү хөйнү дужааган. Ылангыя Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнар бо чылын сүт садарын көскүзү-биле көвүдеткен. Сүт садар планныг он ийи районнуң чедизи эрткен чылдың деңнелинден хөй сүттү дужааган.

Ниитизи-биле чартык чыл планының күүселдези ам-даа оожум. Үстүнде адаттынган ийи райондан өскелери амдызында планын күүсетпээн. Эң адак черни Улуг-Хем район ээлеп турар. Оон күрүнеге саткан сүдү эрткен чылдыындан 1645 центнер эвээжээн болгаш чартык чылдың планын күүседиринге 3184 центнер четпес. Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Бий-Хем районнар эрткен чылдыындан эвээш сүттү саткан. Ооң уламындан республиканың чартык чылда күрүнеге сүт садар планы 90 хуу күүсеттинген. Ынчангаш арткан хонуктарда барык-ла 1200 тонна сүттү дужаары негеттинип турар.

Июнь 16-ның медээзин ёзугаар алырга, эрткен чылдың бо үезиниң деңнелинден 5592 центнер эвээш эът күрүнеге саттынган. Ылангыя Улуг-Хем, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарда эът садары элээн кызырылган. Чүгле Тес-Хем, Өвүр, Эрзин, Кызыл районнарның совхозтары эрткен чылдыындан хөй эътти саткан.

Күрүнеге эът садарының чартык чыл планын күүсеткен чаңгыс-даа район чок. Бо талазы-биле чүгээр Каа-Хем-биле Өвүр планын 90,1 болгаш 83,3 хуу күүсеткилээн. А Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнар планының чартыын безин күүседип шыдаваан. Арткан каш хонукта республика 2518,6 тоннаны дужаар ужурлуг.

Хой кыргылдазы болгаш күрүнеге дүк садары Эрзин районда элээн организастыг. Республиканың бо хүннерге чедир саткан дүгүнүң дөрттүң бир кезии ол райондан кирген. Эрзин 193, Өвүр 65, Улуг-Хем 12 центнер дүктү эрткен чылдың бо үезинден хөйнү саткан. Ынчалза-даа республика ниитизи-биле 194 центнер дүктү 1979 чылдың ынчангы деңнелинге чедирбээн болгаш планны чүгле 32 хуу күүсеткен. Чартык чыл планын күүсеткен район амдызында чок. Ынчангаш июль 1-ге чедир садар дүктүң хемчээли ам-даа 5100 центнерден эвээжевейн турар.

Чартык чылда күрүнеге дүк садар планын, июнь 16-ның медээзи-биле, «Нарын» совхоз 132,7 хуу, «Торгалыг»—112,5 хуу, «Тээли»—107,5, а «Дөң-Терезин»—4 катап ажыр күүсеткен. Дүктү күрүнеге садарын эки организастаан болза, оларның деңнелинге кайы-даа совхоз чеде берип болур. Ол дээш туржур апаар.

Онгу беш чылдың база бо чылдың планныг онаалдаларының болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезі чартык чыл планын күүседип алырывыстан улуг хамааржыр. Ынчангаш кижи бүрүзү бүгү күжүн ынаар углаар ужурлуг.

Хуусаа бетинде

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективи коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп адын төлептиг эдилеп келген. Ферманың ажыл-ишчилери онгу беш чылда алган социалистиг хүлээлгелерин эки күүседип турар. Чарышка кижи бүрүзү идепкейлиг киржип, түңнелдерни чогуур өй-шаанда үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап-мактап турар.

Ээр-хавакчылар бирги чартык чылда күрүнеге 202 тонна сүт садар планын июнь 11-ге чедир 225 тонна кылдыр күүсеткен. Саанчылар Роза Билчей, Куулар Борбаш, Сагды Караш, Любовь Норбу болгаш өскелер-даа чылда алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турарлар.

Амгы үеде ферма чайлаанче көже берген. Хүнде саап алыр сүт көвүдеп, оон үскүрү бедээн. Коллектив бодунуң бар аргаларын санап көргеш, чартык чылдың төнчүзүнге чедир күрүнеге ам-даа чээрби тонна сүттү садарын хүлээнген.

— Планныг даалгаларывысты чүгле сан талазы-биле ажыр күүседир эвес, харын бүдүрүп турар сүдүвүстүң шынарын экижидип, оон үскүрүн көвүдедир сорулганы салып алган, ол дээш хүн-бүрү демисежип турар бис—деп, ферма эргелекчизи М. Норбу чугаалап турар.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

Төрээн чуртка – эки шынарлыг, хөй дүктү

АМ-ДАА БЕЛЕН ЭВЕС

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары бо чылдың бирги чартыында күрүнеге 80 тонна дүктү дужаар планныг. Бердинген планны күүседирде, хой кыргылдазын чогуур үезинде шынарлыг чорудуп, аңаа эки белеткелдиг кирер ужурлуг. Ам чамдык ажыл-агыйларның кыргылда пунктуларында байдал кандыгыл?

«Шекпээр» совхозтуң Биче-Тейде төп кыргылда пунктузунга кээривиске, баштайгы шенелде кыргылданы эгелей берген болду. Ынчалзажок хой кыргыыр черни аштап арыглаваан. Пунктуда электрилиг 26 хачы бар. Оларның чамдызы ажылдавас, а чамдыктарын кошкулап кааны багай. Лозун-даа, кыргыкчыларның даңзызы-даа, хойжуларның хой кыргыдар графиги-даа астынмаан. Хой чуур черни чаа септеп, кылып турар. Совхозтуң Аянгаты салбырында көдээ Совет күүскомунуң даргазы С. Саадан кыргылда дугайын айтырарывыска: «Бисте шупту белен» деп харылап кагды. Херек кырында пунктуну чүгле чугайлап каан боордан башка, чүнү-даа кылбаан. Электрилиг хачыларны кошпаан, складта кажы барын эки билбес. Пунктунуң иштин, даштын септевээн, хир-бок долган. «Хойну тайгага барганш кыргыыр бис» дээр хөөн бар. Июнь 10-да кыргылданы эгелээр ужурлуг турган, а херек кырында байдал ындыг болган. Мал чуур чери база белен эвес. Орук кыдыында хойжу К. Баян-Доржунуң коданында чамдык хойларның ооргазында бичии дүктер артып калгылаан, дүгүнүң дүжүп турары хөлчок. Хоюн кажан кыргыдарын малчын билбес, «ам кыргыыр болза, ажырбас» деп чугаалап олурар.

Шекпээржилер бо чартык чылда 17 тонна дүктү күрүнеге дужаар планныг. Ам-даа кыргылдаже массалыг кирбээн, хойнуң шенелде кыргылдазын чорутпаан. Дүгү дүжүп турар хойларны ам дарый кыргып эгелээри чугула.

«Барлык» совхозтуң Хөндележ салбыры бо чылын 5624 баш хойну кыргып, күрүнеге 13 тонна дүктү дужаар. Июнь 10-да кыргылда пунктузу база белен эвес болган. Эрткен чылын ажылдап турган электрилиг 16 хачыны алыргаш, октагылапкан, олар шупту үрелген. «Ам хойну хол-биле кыргыыр бис, хол хачылары бар» деп, салбыр эргелекчизи [illegible] чугаалап турар. Электрилиг хачы тывар талазы-биле чагыг киирип, ону сураглаваан. Ындыг хачыларның совхозта бары, чогу билдинмес. Кыргыкчыларның хуралын эрттирбээн, каш кижи ажылдаары тодараттынмаан. Хойжуларның хой кыргыдар графиги бригадир Товариштай Көкейден сонуургап айтырарывыска, ону ам-даа тургуспаан болду. Суур кыдыында малчын Кинов Күжүгеттиң коданында база дыка хөй хойнуң дүгү дүжүп турар. Салбыр чыл бүрүде кыргылданы багай организастап, дүк планын күүсетпейн келген. Оон уламындан совхоз база дүк планын күүседип шыдаваан. Бо бүгүден чогуур түңнелди үндүрүп, кыргылдага белеткелди дүргедедир, ону организастыг эрттирер херек. Салбырже совхозтуң мал ажылының кол специалистери чоокта барбаан, бо бүгүнү хынап көрбээн. Дарый электрилиг хачыларны тып, кыргылданы эгелээри чугула.

«Дөң-Терезин» совхозта ам 600 ажыг хой бар. Ол хойну кана кыргыыры билдинмес. Совхозтуң эрги кыргылда пунктузу үрелген, ону септеп кылбаан. Мал чуур чери база-ла белен эвес.

Районнуң ажыл-агыйларындан чүгле «Хемчик» совхоз кыргылдаже массалыг кирип, бо ажылды эки чорудуп турар. Өске ажыл-агыйларда чамдык кыргылда пунктулары ам-даа белен эвези моон көскү-дүр. Шаг-үе орайтап, хойнуң дүгү дүжүп турар. Ынчангаш четпестерни дарый чайладып, кыргылданы массалыг эгелеп, бо же кол кичээнгейни салыр херек.

Х. МОНГУШ.

ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың руднигинде А. И. Бойковтуң удуртканы экскаваторщиктерниң № 2 бригадазы майда 190 муң тонна даг массазы чүдүрер планныг тургаш, 208,1 муң тонна чедирген. Ол ышкаш Ю. Ф. Чарков бригадирлээн № 1, А. П. Сорокин удурткан № 12, А. Н. Раицкий баштаан экскаваторлар экипажтары эки ажылдаан.

Чер үттекчилеринден социалистиг чарышка бирги черни Д. Г. Васин удурткан чер үттээр № 1 станоктуң коллективи ээлээн, ол 2300 метр чер үттээр планын 3000 метр чедирген. И. А. Устинов биле А. Д. Шалымов удурткан коллективтер база багай эвес ажылдаан.

Арыглал фабриказының коллективи беш чылдың доозукчу чылының ийиги кварталында чедиишкинниг ажылдап турар. Ол дугайын апрельдиң болгаш майның бүдүрүлге пландары күүсеттингени бадыткаар.

Арыглакчылар июньда база темпизин кудулатпаан. Айның эрткен хүннеринде олар даалгадан ажыр 200 тонна хире сорттуг даг-дүгүн арыглаан. Ол санның дөрттүң бир кезээн бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте Н. Стародубованың ээлчээ берген.

Улуг мастер, коммунист В. А. Обединнаның № 1 ээлчээ үүрмектеп-сорттаар комплекстиң коллективинде макталдыг. Бергелер турзажок, быжыг найыралдың, бедик сагылга-чурумнуң, ажыл-херекти эки билириниң ачызында ол ээлчег планныг даалгаларын чүгле күүседип турар эвес, харын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Ол июньнуң планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген. Ээлчег сөзүн ажыл-херек-биле бадыткай берген: июньнуң эгезинден эгелээш 8900 тонна план орнунга 10000 тонна руданы үүрмектеп-сорттаан.

Бистиң корр.

ТАТАРИЯНЫҢ ЧЕРИНДЕ БАЙЫРЛАЛ

КАЗАНЬ. Волга болгаш Урал хемнер аразының хоорайлары болгаш суурлары байырлалдыы-биле шиметтинген: Татар Автономнуг Совет Социалистиг Республика 60 чылын демдеглеп турары ол алдарлыг хүнге холбаштыр СЭКП-ниң область комитединиң болгаш республиканың Дээди Совединиң каттышкан байырлыг хуралы болган.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Татарияның ажылчы чоннарынга байырлыг чагаазын партияның область комитединиң бирги секретары Р. М. Мусин номчаан. Хуралдың киржикчилеринге, автономнуг республиканың бүгү ажыл-ишчилеринге эш Л. И. Брежневтен чүректиң ханызындан байыр болгаш ажыл-ижинерге улуг чедиишкиннерлиг болуңар деп күзээшкиннерни ол дамчыткан.

Чүс-чүс чылдарга деңнежир маадырлыг орукту Татария алды-ла он чыл дургузунда эрткен. Шаанда Россияның хожудангай кыдыы турган ол чер ленинчи национал политиканы чайгылыш чок боттандырып турарының түңнелинде чурттуң экономиктиг эң улуг девискээр районнарының бирээзи болу берген. Автономнуг республикада күчүлүг үлетпүр тургустунган. Көдээ ажыл-агый социалистиг экономиканың бедик хөгжүлдедиг сектору апарган. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң болгаш садарының дөрт чыл онаалдазын республика хуусаа бетинде күүсеткен. 400 миллион ажыг рубльдиң продукциязын ол пландан ажыр сайгарган.

Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли онгу беш чылда барык 40 хуу улгаткан. Сөөлгү тос чылда республиканың улус ажыл-агыйынга 20 миллиард рубльди салып кирген, ол дээрге Совет эрге-чагырганың бүгү мурнундагы чылдарыныындан барык ийи катап хөй-дүр. Хөй адырларлыг үлетпүрнү тургусканы, көдээ ажыл-агыйны чаартканы национал культураны чечектелиишкинге чедирген.

Бүгү совет кижилер-биле бир демей, Татарияның ажылчы чоннары беш чылды чедиишкинниг доозар, СЭКП-ниң XXVI съездизин күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелерлиг уткуур деп долу шиитпирлиг тура-соруктуун байырлыг хуралга демдеглеп турган.

СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: күүселдениң хыналдазы

АРГАЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

«Хемчик» совхозтуң дирекциязы, ында партком ниитиниң өнчүзүн камгалап кадагалаарын экижидер, курлавырларны чеп ажыглап, зооветеринарлыг болгаш экономиктиг билиглерже малчыннарны хаара тудуп, малдың баш санын өстүрер, ооң продуктуузун бедидер, аңаа үндезилээш ажыл-агыйның экономиказын быжыглаар дээш элээн ажылдарны кылган.

Ооң түңнелинде оңгу беш чылдың доозукчу чылының дөрт айларында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын май 14-те чедиишкинниг күүсеткен. Азы 83 тонна сүт садар турган 107 тонна чедирген. Бүгү бар аргаларны база курлавырларны санап көөрге, совхоз күрүнеге сүт болгаш дүк садарының беш чыл планын июль 1-ге чедир күүседириниң аргазы бар. Бо чылдың төнчүзүнге чедир 750—800 центнер сүттү, 120—150 центнер дүктү садып болурун баш бурунгаар кылган санаалгалар көргүскен.

Совхозтуң коммунистери, бүгү ажыл-ишчилери бо чылын Совет Конституцияның хүнүн төлептиг чедиишкиннер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты калбарткан. Ол хүнге чедир күрүнеге эът, сүт, дүк болгаш тараа садарының болгаш ону бүдүрериниң онаалдаларын күүсеткеш, рапорттаар сорулга салдынган.

Бистиң совхоз эрткен чылын болгаш бо чылдың баштайгы кварталында республикага болгаш районга эки көргүзүглерни чедип ап, кызыл туктар-биле шаңнаткан. Ылангыя В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болган оюнга тураскааткан социалистиг чарыш ажыл-ишчилерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн улам хайныктырган. Ол чарышка кирипшишаан 15 кижи хуузунда беш чыл планнарын күүсеткеш, Ленинчи хүндүлел бижиктер-биле шаңнаткан. Оларның иштинде малчыннар Ш. Б. Саая, О. Б. Доңгак, С.С. Хомушку, Б. Ооржак, О. Э. Хомушку, саанчылар Б. Мичин, Х. С. Хомушку, О. Е. Саая, механизаторлар болгаш чолаачылар К. О. Ооржак, Д. С. Салчак, Д. О. Хомушку, С Б. Доңгак болгаш өске-даа мурнакчылар совхозтуң күш-ажылчы чедиишкиннеринге кызымаккай үлүг-хуузун киргеннер.

Тоску беш чылдың ол үезинге деңнээрге оңгу беш чылдың дөрт чылдарында совхозта күрүнеге дүк садары 122 хуу, эъттиң — 121,4 хуу, сүттүң — 112 хуу өскен. Ниитиниң малының баш саны болгаш продуктулуу бедээн. Бода мал, хой, өшкү болгаш чылгы мал элээн өзүлделиг болган.

Ниитиниң малын камгалап кадагалаарын үндезини-биле экижидер талазы-биле республиканың бүгү малчыннарынга, механизаторларынга, кедээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларынга СЭКП Тыва обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чагаазында айыткан четпестер биске база хамааржыр. Ажыл-херекте четпестерни чайладыр дээш эргежок чугула практиктиг хемчеглерни ап чорудуп турар бис. Ынчалза-даа ниитиниң малының өлүп хораар чоруу, ону чидирип, самчыгдаар фактылар ам-даа бар. Бо чорук чедиишкиннерге оожургавайн, негелдени база харысалганы улам бедидерин совхозтуң дирекциязындан, ында партия болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларындан, тускай эртемниглеринден негеп турар.

Ниитиниң малының кыштаглаашкыны нарын, берге байдалга эрткен. Мал чеми бар-даа болза, эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге малдың ылаңгыя хойнуң хорамчазы хөй болган. Ол ышкаш эрткен чылдың ол үезинде төрүүр чүс башка онаалтыр 90 хураган камгалап алган турган болза, бо чылын чүгле 70 хураган менди алдынган. Малдың өлүп хораар чоруунуң бир чылдагааны чамдык малчыннарның даандырган ажылынга харысалга чогунда болуп турар. Чижээ, Маадыр Ооржак 134, Ким-оол Ооржак 42, Өрегеден Ооржак 38, Хевек-оол Сарыглар 25 баш мал хораткан. Бо буруулуг малчыннардан болгаш тускай эртемниг чамдык ажылдакчылардан оларны мал-биле төлеткен.

Чоокта чаа совхозта бүгү коммунистерниң ажык хуралынга бүгү малчыннарга, механизаторларга болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларынга ниитиниң малын кадагалап, камгалаарын экижидер дугайында 1979 чылдың сентябрьда партия обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чагаазының күүселдезиниң талазы-биле совхозтуң дирекциязының база партия организациязының ап чоруткан хемчеглериниң болгаш моон соңгааргы сорулгаларының дугайын бүгү талалыг чугаалашкан. Аңаа амгы байдалды анализтеп, четпестерни илередип, сорулгаларны тодараткан бис.

Беш чылдың доозукчу чылының төнчүзүнге чедир 250 хураганы, төрүүр чүс инекке онаалтыр 80—85 бызааны алыр дээш ажылдарны совхозтуң тускай эртемниглериниң киржилгези-биле организастаары бир чугула сорулгавыс ол.

Малдың баш санын өстүрүп, ооң продуктулуун улам бедидерниң бир кол магадылалы — келир кышка амдыгааштан ыяк белеткенири болур. СЭКП обкомунуң бюрозунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң 1980—1981 чылдарның кыштаглаашкынынга белеткел дугайында доктаалында база улуг сорулгалар салдынган. Ону боттандырар дээш совхозтуң паркому, дирекциязы, ында хөй-нийти организациялары бүгү күштү мобилизастап турар. Малга быжыг чем-суурну тургузарының хемчеглерин ап, чарыштың дээштиниң бедидерн чугула сорулгавыс.

С. ДАШ-ООЛ.

«Хемчик» совхозта партком секретары.

ШАЛЫПЧЫ ИШТЕ

Эртенниң-не, автомобильдерниң техниктиг хыналдазын көрүп эрттирген соонда, ээлчеглиг рейсче чоруп болурун дежурный механик чепшээрентерге, «Тыва кедээ тудуг» трестиң автобаазазының хериминиң эжииндең он-он автомашиналар республиканың хоорай, суурларынче, Саян артынче далаш-биле үнүптерлер. Улус ажыл-агыйынга херектиг хөй-хөй чүъктерни сөөртүп алыры-биле ол машиналарның чолаачылары чүс-чүс километр чазаглыг-даа, шаптараазынныг-даа оруктарны эртер, арт-сыннарны ажарлар. Ылангыя республиканың тудугларынга херек-лээр янзы-бүрү хөй-хөй материалдарны олар Абаканның, Абазаның, Минусинскиниң демир-орук станцияларындан сөөртүп экеп турарлар.

Совхозтарда кедээ тудугларже оларның сөөртүп турары чүъктерниң кайы хире херектиин чолаачылар эки билир. Ынчангаш олар планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш шалыпкын ажыл-иште хаара туттунган. Ылангыя эрткен айларда ол коллективтиң чолаачыларының кылган ажылының түңнели мактадыг. Планныг онаалдаларны күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш автобаазаның ажыл-ишчилери шилчиир Кызыл туктар-биле, өртектиг белектер-биле каш удаа шаңнаткан.

Ажыл-ишти чогумчалыг организастаар талазы-биле чаа-чаа аргаларны автобаазаның коллективи ажыглап, ооң түңнелинде бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ылангыя ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп эгелээшкинин ында деткээн болгаш бүгү чолаачылар, диспетчерлер, мастерскаяларның ажылчыннары ол шимчээшкинде хаара туттунган.

— Ажылынга кызымак, төлептиг, мурнакчы чолаачылар бистиң коллективте хөй — деп, автобаазаның директору Юрий Кашафович Ахметзянов чугаалады. — Эң мурнакчы 20 ажыг чолаачылар болгаш септекчилер оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде — үш чыл чеди айда күүсеткен. А. Я. Брутков, В. А. Чугунов, Г. В. Жаров база Н. И. Труп болгаш оон-даа өске чамдык чолаачылар 1983 чылдың ийиги чартының үлүүнде ажылдап турар.

Планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, үени ыракта мурнап турарлар бо коллективте база эвээш эвес. Чолаачылар Г. Е. Кузовлев, Ф. И. Мостовской олар оңгу беш чылдың планын күүседипкеш, ам 1982 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Аккумуляторщик Александр Кочмин, токарь Михаил Ямин, вулканизаторщик Владимир Россохин, моторист Анатолий Григорьев олар он бирги беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын күүседип кирипкен.

Коллективтиң чүгле тус-тус чолаачылары беш чыл планын күүсеткен эвес, а чамдык бригадалары база күүседипкен. Илья Вендерлыхтың удурткан «МАЗ-503»-терниң чолаачылар бригадазы ындыгларының бирээзи.

— И. Вендерлых, В. Салабаев, В. Семерюк, Г. Кузовлев ышкаш мурнакчыларывыстың үлегер-чижээ планныг онаалдаларны чүгле күүседиринче эвес, а ажыр күүседиринче коллективти хей-аът киирип турар — деп, автобаазаның кол инженери Ю. П. Белов чугаалады.— И. Вендерлыхтың бригадазында хөй-хөй чолаачылар оңгу беш чылды доозупкан. Чыл планын күүсетпээн чаңгыс-даа чолаачы ында чок.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болган оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужурашканы дээш «Тыва кедээ тудуг» трестиң автобаазазының коллективи Ленинчи хүндүлел бижик-биле шаңнаткан.

Н. ВАНЬКОВ.

Чурттап турар чериниң аайы-биле

ХӨЙНҮҢ ИДЕПКЕЙИ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде болгаш «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ынай экижидер дугайында» партия Төп Комитединиң доктаалында коллективтерге болгаш чонну чурттап турар чериниң аайы-биле масса-политиктиг ажылды улам ынай экижидерин онза ужур-дузалыг деп санаан.

Бай-Тайгада «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында партия организациязы (секретары Б. Х. Билчей) чон ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдың хевирлерин болгаш арга-методтарын сайзырангайжыдар, оон дээштиниң бедидер талазы-биле хемчеглерни ап чоруткан. Чон ортузунга политиктиг болгаш кижизидилге ажылын чорудар агитаторларның, политинформаторларның, пропагандистерниң составын эде көрүп, ында чурттуң иштики амыдыралының болгаш делегей байдалының партияның экономиктиг политиказының эң чугула айтырыгларын, коммунистиг моральдың принциптерин болгаш нормаларын тайылбырлап шыдаар, теория талазы-биле белеткелдиг эштерни быжыглаан.

Масса-политиктиг ажылда кедээ Советтиң, профэвилел, комсомол организацияларының удуртукчуларын болгаш кедээ ажыл-агыйның специалистерин, башкыларны, эмчилерни хаара туткан.

Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле масса-политиктиг ажылды экижидер дээш Кызыл-Дагда херээженнер чөвүлели чамдык хемчеглерни ап турар. Суурда херээженнер чөвүлелиниң даргазы Өшкү-Саар Салчаковна Монгуштан чон ортузунда кандыг ажылды чорудуп турарын чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис Т. П. Хертек дилээн. Ону моон адаанда парладывыс.

Салбырның ажылчы чонунуң чурттап турар чериниң аайы-биле 12 агитквартирага үскеп, оларның үжү малчыннарда, өскелери суурда. Агитквартира бүрүзү чөвүлелдиг, ол хамык ажылды удуртуп, организастап турар. Ооң аңгыда агитаторну азы пропагандисти, суурнуң херээженнер чөвүлелиниң кежигүнүн быжыглаан. Агитквартира бүрүзү квартал санында чорудар ажылының планын тургускаш, ниити хуралга бадылап алыр. Ооң соонда ону чараштыр бижээш, булуңга азып каар, ол ёзугаар ажылды чорудуп турар.

Агитквартираларның кичээнгей салыр айтырыгларынга херээженнерни ниитиниң ажыктыг ажылынче хаара тудары, оларның ортузунга кижизидилге ажылын экижидери, школачыларның өөредилге-кижизидилгезинче кичээнгей салыры, күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң чурумун быжыглаары, суур чаагайжыдылгазы, культурлуг амыдырал-чуртталга болгаш өскелер-даа хамааржыр. Бо айыткан хемчеглерни амыдыралга боттандырар дээш агитквартира бүрүзү багай эвес ажылдап турарлар.

Херээженнерни совхоз бүдүрүлгезинде идепкейлиг киириштирер хемчеглерни ап келгенинден чылдагаан чокка аңаа ылурар кижилер суурда чок, кандыг-ла бир ажыктыг ажылда хаара туттунган. Хой төрүп турар үеде 26 кижини сакманщиктедип чоруткан. Оларның арызындан Сонам Минчинмаа, Анай Монгуш, Салчак Соваш олар эки ажылдап, 50—90 анай-хурагаларны онча-менди доруктуруп бергеннер. Амгы үеде херээженнер хой кыргылгазында ажылдап турарлар, ооң соонда мал чемин белеткээр болгаш өске-даа ажыктыг ажылдарны кылырлар.

Агиткватираларны салбырның планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринге төлептиг үлүүн киирзин дээш малчыннарда быжыглаан. Олар быжыглаан коданнарга баргаш, шеф дузазын чедирер, концерт көргүзүп бээр азы чурт болгаш делегей байдалының дугайында беседа кылып бээрлери чаңчыл болган. «Аялга» аттыг № 9 агитквартира (даргазы Салчак Чурукпан) бо чылдың эгезинден бээр алды удаа шеф организастаан. «Хемчик» аттыг агитквартираның төлээлери Кудук бригадазының малчыны Анна Хертекке дузалажып турар.

Херээженнер чөвүлелиниң чанында беш секция тургускан. Олар чурттакчы чонунуң ортузунга янзы-бүрү ажылдарны чорудуп турарлар. Культура-массалыг секцияның кежигүннери биче эвес ажылды кылган. Темалыг, айтырыг болгаш харыы кежээлерин, номчулга конференцияларын, диспуттарны, күш-ажылдың, дайынының хоочуннары-биле ужуражылгаларны, лекция, беседаларны болгаш өске-даа хемчеглерни баш бурунгаар көрдүнген план ёзугаар эрттирип турар. Кежээлер эрттирерин эрткен чылдарда агитквартиралар харылап турган болза бо чылын ону албан организацияларга даскан.

Кадыкшылга кежээзин эмнелге коллективи, «Кижиниң чаражы чүдел?» деп диспутту школаның башкылары эрттиргени чыылганнарга солун болган. Амыдыралга ажыктыг, өөредиглиг чүүлдерни ооң киржикчилери билип алганнар. Ындыг хемчеглер чүгле суурга эвес, хойжу бригадаларның төвүнге база болуп турар. Делегейниң херээженнер хүнүнге тураскааткан кежээлерни Ажыг-Кара-Суглуг, Кудуктуң малчыннарынга хамааржышкан агитквартираның төлээлери эрттирген. Март 8-тиң байырлалының, не-чаш дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынының дугайында беседаны кылып берген соонда программалыг концертти малчыннарга көргүскен.

Салбырда өөрензе чогуур 140 херээжен ажыл-ишчи бар, оларның чээрби үжү политиктиг чырыдыышкында, 48 кижи коммунистиг күш-ажыл школаларында хаара туттунган. Өскелери агитквартираларда өөренип турарлар. Агитквартираларга өөредилге айда ийи удаа болур. Улуг баштыңчы болгаш башкы В. И. Ленинниң дончу намдарын өөренип, чурт, республика, район амыдыралынга, делегей байдалынга хамааржышкан беседаларны дыңнап турарындан чурттакчыларның политиктиг билиин бедидип, хөй-ниитиниң херээнге киржилгези идепкейжип орар. Пропагандистерден, агитаторлардан Лидия Кочаа, Чечек Артаа, Буян Билчей, Сарыг-Доңгак Очур-оол, Александра Дамдын болгаш өскелер-даа хөй-нийти даалгаң ак сеткилдиг күүседип келгеннер.

Сес дугаар агитквартираның пропагандизи Ч. Артаа кичээлдерге, лекцияларга хынамчалыг белеткенип турарындан материалдары солун, билдингир. В. И. Ленинниң дончу намдарын өөредип турарындан аңгыда, суурнуң чурттакчы чонунга, ада-иелерге коммунистиг кижизидилге, ада-иениң хуула үлегерини дугайында лекцияларны ол номчуп турар.

Суурнуң херээженнер чөвүлелиниң агитквартираларының хуралдарынга, хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун үрей бээр, арагалай бээр кижилерни, уруглар кижизидилгезинче, бажыңының арыг-шевериниче, ногаанчыдылгазынче кичээнгей салбас өг-бүлелерни чугаалажып, ону эдип алырының хемчеглерин ап келген. Бо ажылды экижидип чорударынга Кызыл-Даг кедээ Совединиң (күүском даргазы О. С. Сарыг-Доңгак) депутаттары улуг дузаны чөвүлелге чедирип турар. Ооң уламындан арагалаар, кем-херек үүлгедир чорук кызырылган.

Херээженнер чөвүлели агитквартиралар арызынга аъш-чем, хол-биле даараан, аргаан, чазаан чүүлдер делгелгелерин, концерттер көргүзерин организастап турар. Бо чорук дыка хөй херээженнерниң идепкейин көдүрүп, идик-хеп даараарынга, аргыырынга хаара туткан. Суурга эрткен делгелгеге Суруң Чайкина даргалаан «Чараш хээлер» агитквартиразы бирги черни ээлээн. Хол-биле даараан болгаш чазаан чүүлдерниң район делгелгезинге кызыл-дагжылар бирги черни алгаш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Суурну чаагайжыдар, ногааннадырынче улуг кичээнгейни салып турар бис. Бо чазын ийи чүс хире ыяшты суурда олурткан, херимнерни септээн. Өг-бүле бүрүзү бажыңнарының чанында картофельди тарып алган, дыка хөй чурттакчылар ногаа аймаан олурткан. «Эң эки культурлуг өг-бүле дээш» деп чарышты суурда болгаш малчыннар ортузунда организастаан. Бо чарышка Анна Хертектиң, Иргит Долзаның, Салчак Сандаанның өг-бүлелери тиилекчи болган, оларга шаңналдарны тывыскан бис.

Суурда херээженнер чөвүлели районнуң херээженнер чөвүлелдериниң арызынга калбарган социалистиг чарышка ийи удаа тиилекчи болуп үнгеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун быжык-биле тудуп турар.

Херээженнер чөвүлелиниң чонну чурттап турар чериниң аайы-биле чорудуп турар ажылының түңнелдери багай эвес. Салбыр мал продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар. Ол ышкаш суурнуң культуразы экижээн болгаш чурттакчыларның арызында кем-херек үүлгедир чорук ховар болу берген. 1979 чылда бедик культурлуг болгаш үлегерлиг корум-чурумнуг чурттакчылыг суур дээш социалистиг чарышка бистиң суур шаңналдыг черни ээлээш. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң дипломун болгаш акша шаңналын алган.

Херээженнер чөвүлелиниң эки ажылдаарынга бистиң активчилеривис Е. Будуге, М. Чамбал, Ч. Сурун, Т. Ойдуп, Ч. Мижит-Доржу, Ч. Карма, Ч. Дамчыичап болгаш өскелер-даа төлептиг үлүүн киргеннер.

Чонну чурттап турар чериниң аайы-биле чорудуп келген ажылывыста четпестер чок деп болбас. Чедиишкиннерни быжыглап, четпестерни эдип тургаш, ажылывысты моон соңгаар-даа сайзырангайжыдар сорулгалыг ажылдап турар бис.

О. МОНГУШ,

херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

УЖУДУУШКУНДА — «МЕТЕОР»

СЭТА-ның дыңнадыы

1980 чылдың июнь 18-те Совет Эвилелинден Чериниң кылымал «Метеор» спутнигин ужудуп үндүрерин боттандырган.

Спутникти Черниң бойдус курлавырларын шинчилээриниң ажылдарынга, чер кырының болгаш атмосфераның байдалдарын шинчилээринге ырактан хемчээшкиннерниң аргаларын ажылдап кылырынга ажыглаары-биле салган.

Спутниктиң орбитазының хемчээлдери:

— Чер кырындан эң ыраары (апогейи)—678 километр;

— Чер кырынче эң чоокшулаары (перигейи)—589 километр;

— орбитазының ийленчээ — 98 градус;

— долганырының эге үези—97,3 минута.

Спутникте Чер кырының хевирин аңгы-аңгы өңнерге көргүзер телевидение аппаратуразының комплекизин тургускан.

«Метеор» спутникте эртем аппаратуразындан аңгыда Черже чаңгыс талалыг углаашкынның системазы; Хүн батареяларының углаашкынының автономнуг электри хандырылга системазы; орбитаны хемчээриниң радиосистемазы; херекселдерниң болгаш эртем аппаратуразының ажылдап чоруурунуң дугайында медээлерни Черже дамчыдарынга херек радиотелеметриктиг система бар.

Спутникте тургускан аппаратура өй-тавында ажылдап турар.

Эртем медээлерин күрүнениң долгандыр турар бойдустуң болгаш бойдус курлавырларының эртем-шинчилел төвүнче өөренип көөрү база ажыглаары-биле чорудар.

Эрзин райпозу эрткен беш айлар дургузунда бараан саарылгазының планын 102,1 хуу күүсеткен. Биргээр чугаалаарга, ол планныг онаалдадан 36 муң рубль хөй. План күүселдезинге автомагазин садыгжыларының киирип турар үлүү улуг. Шак ынчаар коммунист Маадыр-оол Дамдың ай санында киирзе чогуур 10 муң рубль орулгазын үргүлчүнүң ажыр күүседип келген. А ооң хөй-ниитичи даалгаларының кайызын ол дээр: коллективте местком кежигүнү, агитатор, уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчизи. Ол чүгле бодунга хамаарышкан ажылынга кызымак эвес, а автолавка садыгжыларының бригадири хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турар.

ЧУРУКТАРДА: М. Дамдың; автолавка чайлагда аалдап келген.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Кооператорларда

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Тес-Хем районнуң хереглекчилер ниитилелиниң семинар-хуралы болуп эрткен. Аңаа садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчылары киришкен.

Садыг ажылдакчылары ажылынга ажыктыг чүүлдерни билип алдылар, районнуң ажылында бар четпестерни база чугаалашканнар. Магазиннерниң, пекарняның, столоваяларның, автомагазиннерниң ажылын хынаар комиссияны хереглекчилер ниитилелинде тургускан. Ындыг-даа болза олар боттарының хүлээлгелерин шуут күүсетпейн келгенин дээрзин семинар-хуралга демдеглээн. Чамдык садыгжыларның талазындан магазинниң хүн чурумун хажыдар, чогуур үе шагында ону ажытпас, көрдүнген шагындан эрте хаар чоруктар бар.

Районнуң ниитиниң чемненилге черлериниң ажылында четпестер бар дээрзин семинар-хуралдың киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлээннер. Столоваяларда белеткеттинип турар аъш-чемниң ассортиментизи эвээш. Агаар кирер черлер тургустунмаан. Ында ажылдап турар кижилерге ылангыя чайын ол кончуг таарымча чок. Чамдык столоваяларның санитарлыг байдалы багай. Ынчангаш аңаа чемненип келгеннерниң талазындан чөптүг шүгүмчүлелдер кирип турар. Ооң кол чылдагааны болза ажылдакчыларның профессионал билиин бедидеринче хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чериниң удуртукчуларының талазындан чогуур кичээнгей углавадыр турарында.

Хереглекчилер ниитилелиниң складтарында чамдык бараалар сайгартынмайн чыдып турар дээрзин семинар-хуралга шүгүмчүлээн.

Респотребсоюзтуң организастааны бо семинар-хурал районнуң кооператорларының моон соңгааргы ажылынга ажыктыг чүүлдерни берген. Садыг ажылдакчылары ажылында бар четпестерни чайладырының аргаларын чугаалашкан.

Т. КУНГАА.

ЭРИКТЕРИН ГРАНИТ ХААЖЫЛААР...

Комсомол биледи. Күш-ажылчы болгаш дайынчы алдарга бүргеткен организацияга хамааржыр аныяк кижи бүрүзү ону эдилеп чоруур. Бистиң ада-өгбелеривис бөгүнгү чырык амыдырал дээш туржуп, ындыктыг чаага тиилеп үнгеш, ону биске сөңнээн болгай. Днепрогрэс, Амурда-Комсомольск, Саяногорск, БАМ... Бо аттар хейнү сеглээр. Адаларның ажыл-херээн амгы 80 чылдарның комсомолчулары төлептиг уламчылап чоруурлар. Бүгү-эвилел ужур-дузалыг тудуг БАМ-да төрээн Тывавыстың оолдар, кыстары барын республика солуннары каш удаа бижээн болгай. Чоокта чаа бистиң республикада Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу Чаа Шагаан-Арыг хоорайга чедип, ында тудугжу бригадаларның ажыл-ижи-биле таныжып мен. Каш чылдар болгаш ак-көк далай эриин кастаар, ынчан Тыва черге хемчээл, ужур-дуза-даа талазы-биле чүгле Кызылдан дудак чок хоорайның бөгүнгү судалы—18 дугаар КМК-ның начальниги С. Н. Панов хоорайның амгы байдалын, ооң келир үезиниң дугайында күзел хандыр хөөрээн кижи:

— Чүү-даа чүве ындыг. Баштай күш-ажылчы чедиишкиннерге каксы доктаайн. Бистиң организациявыс 1974 чылдың апрельде тургустунган. Бо үе иштинде ийи каът уруглар садын, аъш-чем, үлетпүр бараалдары садар үш улуг делгем магазиннер, чырык-чылыг столовая, ийи вал ишти чурттаар бажыңнардан колдай бүткен 10 кудумчуну, боттарывыстың бүдүрүлге баазавысты дээш хөй-хөй чугула тудуг объектилерин ажыглалга киирдивис. Хоорайның таваан салган баштайгы бажыңнар Совет Тываның 30 чыл оюнуң бүдүүзүнде бистиң тудугжуларывыстың күш-ажылчы тиилелгези, ол улуг байырлалга төлептиг белээ болганы чугаажок. Ынчангаш бирээзи «Совет Тываның 30 чылы», а өскези Тудугжу аттыг ийи кудумчунуң тывылганының ужуру-даа ында. А бөгүн Ажылчын, Космос, Пушкин дээш аттар-даа, кудумчулар-даа көвүдээн. Ам каш-ла хонгаш дөө ол кыдыкы кудумчуда ийи каът нийти чуртталга бажыңын дужаар бис, арта үениң негелдезин ёзугаар чаагайжыды туттунган болдур ийин — дээш, ол сонга баарынга барды.

Келир үениң үлетпүрлүг хоорайының эгелээни ийистер дег дөмей, чергелештир ынаар чыскаалып чоруткан, амдызында ындыг-ла көвей эвес бажыңнарының чамдызы бистиң сонгавыстан тода көстүп тур. Ажылчыннар чурттаар кайызы-даа ийи каът нийти чуртталга бажыңнарын ийи кезек черде чергелештир туткан. Маңаа доктаамал ажылдап, чурттаары-биле келген кижилерге таарымчалыг байдалды тургузуп бээр талазы-биле хемчеглер бүрүн алдынып турары илдең.

— Станислав Николаевич, амдызында бүгү чүве барык чаңгыс сонга өттүр «көстүп турар» ышкажыл. Ам бир каш чыл эртерге кандыг улуг, чаагай хоорай мунаа туруптар ирги?

Дарга өрээлдиң артыкы ханазындан улуг карта чаныңга келди. Ында чаа хоорайның объект, кудумчу бүрүзүн тода чуруп көргүскен болду. Ажыглалга киргеннери — кызыл, а ам туттунуп турарлары ногаан өңнүг кылдыр демдеглеттинген.

— Бо чылын кол кичээнгейни чуртталга тудуунче углаар бис. Чүгле панель бажыңнардан бүткен безин ийиги квартал ажыглалга кирер. Бир солун чүүл — бир дугааргы беш каът даш бажыңның тудуун база бо чылын доозар бис. Школа комплекизиниң, район котельнаязының, чылыдылга системазының тудуглары ажыглалга кирер. Чайгы театрны дерип, комсомол парыгының эгезин салдывыс. Келир үеде Италияда Венеция ышкаш эриктерин гранит хаажылаан Тываның улуг порт хоорайы апаар Чаа Шагаан-Арыгны Совет Эвилелиниң 30 ажыг аймак-сөөк чонунуң төлээлекчилери тудуп турар. Ам бир каш хонуктан студентилерниң тудугжу отрядтары база оларга немежир. Чаңгыс-ла шаптыктыг чүүл — ажылчын күш чедишпезинде. Бир тээ бистиң хоорайывыстың тудуун Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу кылдыр чарлаан чүве болганда, оолдар, кыстарны бээр эвилелдээр талазы-биле ВЛКСМ райкомнары, комсомол комитеттери чогуур ажылды кылып чорудары күзенчиг.

Конторадан үнгеш Нина Михайловна Егорованың удуртканы комсомолчу-аныяктарның шеверлекчилер бригадазынче базыптым. Амдызында оңгул-чыңгыл кудумчулап кылаштаарга чылбазы аажок. Ындыг болза-даа ийи-бир чылдан мында чаптыла бээр асфальт, кудумчунуң ол-бо талааларынга тарып олурткан ыяштарлыг тротуарлары-биле шуушкан хайым чок карааңга «көстүп кээп», сеткил сергек базып ор мен. Кудумчу төнген. Баштай көөрге уш-баш чок ышкаш ында-мында салдынган бажыңнар тавак, кастынган оңгар соңнуг-мурнуг чылып каап чор. Ол кайын ындыг боорлеан. Биеэги картада демдеглеттинген, боттарының турушталында хүн бүрү өзүп, көвүдеп турар бажыңнарның, албан-организация черлериниң чамдыктары бо ышкажыл. Ынчап чоруй кайы ырактан-на эскериң каанымм, чаа ажыглалга кирер байдалдыг ийи каът ыяш бажыңга үстүр чедип келдим. Соңгалар өттүр ында шеверлел ажылдары кидин түлүк чоруп турар дээрзи бадыткаттынды. Бир кижи малгашты ханага чыпшыр каккан, өскези чогуур эзилдириг материалын таарыштырган, база бирээзи бедиктенир тепкиништи өскээр чылдырган — ажыл хайнышкынныг.

— Үүле бүтсүн!

— Чорук чогузун!

Ыракты акы-дунма украин Кировград хоорайның тудуг техникумунуң доозукчузу, бригадада мастер Лидия Думчулду тып алгаш, аңаа келген херээмни чугаалалдым. Ол ажыл-ишти сонуургадып, мурнакчыларны адады-дыр. Бо бажын ам каш-ла хонгаш ажыглалга кирер. А. Теремта, Я. Томкевич, З. Донгак, Н. Алимбаева шолбаннар ол. Ишчи кыстар-биле байырлажып чоруп турумда, кижилерниң чугаа-соодуу, каткы-хөг, эзилдириг дүжүрген автомашинаның шимээни, ырак эвесте оңгар-каскан бульдозерниң «хөөмейи» бир демниг каттыжып, шалыпкын ажыл-ишти херечилеп чыдып калчык.

С. МОНГАЛ.

ТЫВА БИЖИКТИ ҮНДЕЗИЛЕП ТУРГУСКАНЫ

Тываның экономиктиг, социал, культура хөгжүлдезинге тыва бижикти үндезилеп тургусканы улуг ужур-дузалыг болган. Улустарның харылзажырынга, кандыг-даа ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң аразынга харылзаа тударынга дыл үнелеп четпес ужур-дузалыг, а медерелдиң сайзыраарынга ооң материалдыг үндезини — национал үжүк-бижиктиг болуру болгаш ону мяк билири тоң чугула дээрзин ленинчи өөредиг айтып турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээринге чедир, оон туржук ооң соонда элээн каш чылдарда безин бодунуң национал үжүк-бижии чок чораан биче буурай улустар Россияга турган. Ооң бирээзи тыва улус чораан. 1921 чылда Тывага национал-хосталгалыг революция тиилегиже чедир бистиң национал бижиивис чок турган. Тывага Октябрь революциязы салдарын чедирип, ленинчи национал политиканың ачызында тускай догуннаан социалистиг күрүне тургузуп ап болур арганы берген үеде Тывага национал бижикти үндезилеп тургузары эргежок чугула апарган.

Тыва национал үжүк-бижиктиң үндезилеп тургустунганы, тывылганы база солун оруктуг болгаш төөгүлүг.

1921 чылда Тывага национал-хосталгалыг революцияга чедир чүгле бүдүн чартык хуу хире чурттакчылар (колдуунда феодал дүжүметтер, ламалар) моол дылга номчуп, бижип билир турган.

Тыва национал үжүк-бижикти үндезилеп тургузар дээш ТАРН ТК-ның болгаш ТАР чазааның ап чорудуп турган хемчеглери хөй. Ол дугайында элээн хөй документилер Тываның культура революциязының төөгүзүнге балалбас арын болуп артып калган. Маңаа чамдык чижектерни архив документилеринден көргүзүп болур. 1929 чылда ТАРН-ның VIII съездизинге национал бижикти үндезилеп тургузар дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Тываның Араттың революстуг намының VIII съездизиниң 1929 чылдың октябрь 10-да хүлээп алган резолюциязында бижээни болза: «Түрк дылдыг улустарның арга-дуржулгазын ажыглап, эң-не кыска хуусааның дургузунда латинчиткен чаа түрк алфавитти тыва дылдың онзагай чүүлдерин барымдаалап тургаш кирер айтырыгны ажылдап кылырын съезд Төп Комитетке дааскан. Келир, чаа өөредилге чылында школаларга бо бижикти өөредип эгелээрде эң чоокку үениң башкы кадрларны белеткээринге ажыглаар. Бо берге болгаш чугула сорулганы шиитпирлээринге чогуур дуза көргүзерин ВКП (б) ТК-дан дилээрин съезд ТАРН ТК-га дааскан.

Ажыл-агыйжы, культурлуг болгаш политиктиг харылзааларны улам ыңай быжыглаарынга база Тыва республиканың үндезин кадрларының ССРЭ-де өөренип турарын барымдаалааш, орус дылды школаларга өөредирин чугула деп санаар».

Ынчан Тываның Араттың революстуг намының Төп Комитединиң секретары турган Шагдыржаптың адын салган Коминтерниниң Күүсекчи Комитединиң Чөөн чүк секретариадын дамчыштыр ВКП (б) Төп Комитединче дилег чагааны чоруткан. Тыва Араттың революстуг намы тыва бижикти үндезилеп тургузарынга дуза чедирерин ССРЭ-ден дилээр деп шиитпирни үндүрген. «Тыва бижиктиң чогуунда арат массаларның культурлуг көдүрлүүшкүнү база социалистиг культурага оларның хандыкшылы саадап турар. ССРЭ-ниң дузаламчызы эвес болза бижикти чедиишкиниг чогаадыр ажыл бисте херек кырында боттандырары берге, ажыл соңгаарладып болбас күүселдези негеп турар. Ынчангаш ТАРН ТК бо ажылга дуза көргүзерин ВКП (б) ТК-ның талазындан дилеп тур...»

Дилеглерни кылган соонда 1930 чылдың чайынында ССРЭ-ден тускай эртем-шинчилел экспедициязын чоруткан, ол тыва үжүк-бижикти үндезилеп тургузарынга улуг дузаны чедирген. Тыва Арат Республикага Национал-колониал айтырыгларының эртем-шинчилел ассоциациязының (НИАНКП-ның) экспедициязын организастаан. Экспедицияның сорулгаларын тодараткан.

Экспедицияның составынга Совет Эвилелиниң делегейге сураглыг эртемденнери кирген. Экспедицияның начальниги эртемден Л. Д. Покровский, 1905 чылдан бээр ВКП (б) кежигүнү, КУТВ директорунуң оралакчызы. Ф. Е. Тележников — 1919 чылдан бээр ВКП (б) кежигүнү, НИАНКП-ның эртем секретары, Төп Азия талазы-биле ниитилелдиң даргазы, күрүне, партия болгаш ревсомол тургузуунуң база лама, хамнар херээниң байдалының шинчилекчизи, А. Пальмбах — дыл эртемдени, дузалал дыл эртем комиссиязының секретары, культура комиссиязының кежигүнү, латин альфавит талазы-биле специалист, Х. С. Арутюнов— партия кежигүнү эвес. НИАНКП-ның Президиум кежигүнү, Востоковедение талазы-биле кабинет эргелекчизи, КУТВ-та кафедра эргелекчизи, культура комиссиязының кежигүнү.

Экспедицияның, оон адырлар аайы-биле комиссияларының составында оон-даа өске эртемденнер, эртем ажылдакчылары болгаш баштайгы хелемечилер — үш тыва студент — шупту он беш кижи кирип турганын партийжи архив документилеринде бижээн.

1930 чылда болган ТАРН ТК-ның II пленуму Араттың революстуг намының VIII съездизиниң соонда чаа үжүк-бижикти чогаадып тургузарының талазы-биле дээштиг хемчеглер алдынган дээрзин демдеглээн. Ылангыя чаа алфавиттиң төлевилелин чогаадып, ону сурталдап, кол өөредилге херекселдерин кылып база бир дугаар кадрларны белеткээринге НИАНКП-ның үнелел чок дузаны көргүскенин пленум онзалап демдеглээн. Национал-колония айтырыгларының талазы-биле эртем-шинчилел ассоциациязының ажылдап чогааткан алфавитин, ниитизи-биле тыва бижикти республиканың бүгү албан организацияларының херек эмгелелин кылырынче шилчидериниң планын Политбюро бадылаан пленум бүрүнү-биле деткээн турган.

1930 чылдың август 14-те ТАРН-ның ТК-зының Политбюрозунуң хуралынга экспедицияның күженнишкиниг улуг ажылды чорутканын демдеглээш, культура отрядының ажылының талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган. Ында чөп ортузунга чаа үжүк-бижикти нептередип база моон соңгаар-даа литературлуг дылга чаа терминологияны тургузуп, ол ажылга Тываның ном үндүрер черин, солун, парлалга черлерин киириштирип, тыва дылдың фонетиказын болгаш грамматиказын тургусчурунга суртаал ажылын чорудар дугайында чугулалап айыткан.

Кызылга тургускан эртем комитединиң 1930 чылдың август 13-те болган калбак ажык пленумунуң шиитпирин бадылааш, ону кыска хуусаада амыдыралга боттандырарын сүмелээн.

Ол-ла доктаал-биле кожуун бүрүзүнге чонну үжүк-бижикке өөредиринге калбаа-биле хаара тудар сорулга-биле тускай комиссияларны томуйлаарын, ук комиссиялар сентябрь 1-ден орейтатпайн баштай кожууннар төптеринге албанхаакчыларны бижикке өөредирин организастаарын, суму бүрүзүнден удуртукчуларны өөредири-биле кыска хуусаалыг бөлгүмнерни тургускан турарын даандырган. Сумуларга бүгү чонну бижикке өөредириниң харысалгазын суму удуртукчуларынга дорту-биле даандырган турган. Чурттакчы чонну, ооң соонда школаларны чугула өөредилге номнары, херекселдери-биле хандырарының бүгү хемчеглерин алырын күрүнениң парлалга черинге (ТувГИЗ-ка) сүмелээн.

Ужен чылдарда национал үжүктү тургусканы тыва улустуң культура хөгжүлдезинге төөгүлүг рольду ойнаан болгаш Тывага культура революциязының эгезин салганы ол болган.

Тыва ам таныттынмас кылдыр чаартынган. Социалистиг Тываның кадрлары өскен. Он-он эртемденнер, чүс-чүс башкылар, эмчилер, ажыл-агыйның адыр бүрүзүнүң специалистери, партия, совет органнарының сурагжаан ажылдакчылары ажылдап, чурттап турар. Бисте чүгле школалар эвес, ортумак тускай болгаш дээди өөредилге черлери, чогаадыкчы организациялар бар апарган. Бөгүнгү Тыва ам чүгле үжүк-бижиктиг эвес, харын кадрларны белеткеп турар төптерлиг, сайзыраңгай край болган. Ол дээрге ленинчи национал политиканың херек кырында боттанып турарының чайынналчак херечизи-дир.

С. БАЯН,
СЭКП Тыва обкомунуң партия архивиниң эргелекчизи.

К. МАРКСТЫҢ БИЛДИНМЕС ТУРГАН ДОКУМЕНТИЗИ

Уруу Лаурага К. Маркстың чагаазын бодун «Акадимос» деп грек ном үндүрер черниң президентизи Г. Боболас СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунга июнь 13-те дамчыдып берген.

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң документилери тывылган таварылга бүрүзү эртемге чугула болуушкун болур деп, институттуң директору академик А. Г. Егоров чугаалаан. Бо чагаа болза К. Маркстың уруу Лаура-биле болгаш ооң ашаа, француз болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң кескү ажылдакчызы, марксизмниң шылгараңгай пропагандизи П. Лафарг-биле чагаалажылышкынының кезек үзүктелген черин долдуруп турар. Чоокка чедир бисче чүгле ук чагааның үзүндүзү билдингир турган, ону 1977 чылда англи каталогка парлаан.

Чаа документ К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң чогаалдарының чыындызының 50 дугаар томунга парлаттынар, ооң-биле эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң чогаал салгалының ийиги орус үндүрүлгези доостур.

Чагааны бижээн хүнү— 1868 чылдың декабрь 22. Ынчан К. Маркс «Капиталды» бижиирин уламчылап турган. Бодунуң шинчилелдеринге ол эмчи Д. Хантерниң англи ажылчыннарның берге байдалының дугайында отчёдун база ажыглаан. Маркс бодунуң чагаазынга бир эвес Лафарг Англияның кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының дендии берге байдалының ылаптыг чылдагааннарын билип алыр дээр болза, «Капиталдың» «Эң баштайгы меэңнелге» деп эгезин номчуп алзын деп аңаа дамчыдарын Лаурадан дилээн.

Г. Боболас «Акадимостуң» үндүргени чыындыны база дамчыдып бээрин дилээн, ол дээрге «Тайбың— улустарның үнелеп четтинмес байлаа» деп Л. И. Брежневтиң чүүлдериниң болгаш чугааларының чыындызы-дыр. Ук ном үндүрер черниң Улуг совет энциклопедияны үндүрер дээш кылып турар ажылының дугайын ол чугаалап берген.

Төөгү болгаш эртем талазы-биле кайгамчык үнелиг чүүл болур ол чагааны дамчыдып бергени база угаан-бодал байлантарын солчурунга идепкейлиг болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазы дээш МЛИ-ниң директору аңаа чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн. «Акадимос» ном үндүрер чео Л. И. Брежневтиң «Тайбың — улустарның үнелеп четтинмес байлаа» деп номун чырыкче үндүргенин совет хөй-нийти бедии-биле үнелеп турар.

А. СИВЦОВ,
СЭТА-ның корр.

Бөлбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

КОСМОСТУҢ МААДЫРЛАРЫ— ВЕНГРИЯДА

БУДАПЕШТ. Космоска каттышкан ужудуушкунның киржикчилерин—Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг Венгрияның маадырлары В. Н. Кубасов биле Б. Фаркашты Венгрия Улус Республика чүректиң ханызындан уткуп турар.

Космостуң маадырлары ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я Кадар-биле ужурашкан. Космоска баштайгы совет-венгр кады ужудуушкунну боттандырган кижилерге венгр улус чаагай сеткил ханыышкын болгаш чоргаарланыышкын-биле, патриотизмниң болгаш интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының өөрүшкүлүг хөөн кирген сагыш-сеткили-биле байыр чедирип, ол кайгамчыктыг эрес-маадыр чоруктуң белдунар аргазын хандырган кижилериң дугайын өөрүп четтириишкин-биле бодап турар деп, ужуражыышкынга чүве чугаалап тура, Я. Кадар чугаалаан.

Боттарывыстың изиг байырывысты, акы-дуңмалышкы чаагай күзээшкиннеривисти хамыктың мурнунда улуг совет улуска, Совет Эвилелиниң удуртукчуларынга, бистиң улуг өңнүүвүс эш Л. И. Брежневке чедирип тур бис деп, ол медеглээн.

Космостуң эң сайзыраңгай техниказын тургускан совет эртемденнерге, техниктерге, ажылчыннарга, «Интеркосмос» программазын боттандырарынга киржип турар бүгү кижилерге өөрүп четтиргенивисти илергейлеп турар бис.

Космосту шинчилээринге ССРЭ-ниң чедиишкиннери, космоска баштайгы совет-венгр кады ужудуушкунның чедиишкини боттарывыстың алыс сорулгавысты чедип алыр бис: космос-даа, Чер-даа бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу болгаш аас-кежии дээш тургузукчу тайбың ажылдыниң кавызы болу бээр деп идегел-биле бисти сорукталдырып турар-дыр деп, Я. Кадар онзалап демдеглээн.

ВУР-нуң социалистиг индустриязының баштайгы эң улуг бүдүрүлгези — Чепельдиң металлургия болгаш машина тудуушкун комбинадынга космонавтылар чорааннар. Аңаа венгр совет-найырал митингизи болган. ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Будапешт хооркомунуң бирги секретары Л. Мехеш аңаа чүве чугаалап тура, космоска кады шинчилел Венгрияның, Совет Эвилелиниң партияларының болгаш улустарының бузулбас найыралының база кады ажылдажылгазының чырыткыланчак көргүзүү болу берген деп онзалап демдеглээн.

Венгрияның Эртемнер академиязынга космонавтылар чораан. Ооң президентизи Я. Сентаготаи совет-венгр экипажтың кежигүннеринге академияның тураскаал медальдарын тывыскан.

Б. ШЕСТАКОВ,
СЭТА-ның корр.

СЪЕЗДИНИҢ ШИИТПИРИ

ТОКИО. Чоокку чылда хөделиишкиннер программазын хүлээп алыры-биле атомнуг бомбалаашкынга таварышканнарының бүгү япон чөвүлелиниң ээлчеглиг съездизи доозулган. Ооң делегаттары Хиросима болгаш Нагасаки деп япон хоорайларны америк атомнуг бомбалаашкынынга таварышканнарга дуза көргүзер дугайында тускай хоойлуну хүлээп алырын негээн бижикке ат салыр талазы-биле чөвүлелдиң кампаниязының чедиишкиниг чорип турарын демдеглээннер.

(СЭТА).

ГФР-ниң спортчу хөй-ниитизи америк администрацияның Москвага эртер Олимпиада-80-ни хүлээп көрбезинче күткүглүг ажыл-чорудулгазын база Барыын Германияның удуртукчу бөлүктериниң АКШ-тың президентизиниң хоорун эдерип турарын шиитпирлии-биле буруу шапкан.

ЧУРУКТА: Дортмундуга эрткен ужуражылгаларның киржикчилери «Олимпиада Москвага албан болур!» деп Олимпий оюннарын деткип турган.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КОПТЭ-НИҢ СЪЕЗДИЗИНДЕ

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА-ның корр.). Эфиопияның ажылчы чоннарының партиязын организастаар талазы-биле комиссияның (КОПТЭ-ниң) ында эртип турар I съездизиниң хүн чурумунда ажылчы чоннарның авангардчы партиязын тургузары болгаш чаа ниитилелди тургузарының сорулгалары туруп турар.

Улуг Ленинге баштаткан большевиктер партиязының удуртулгазы-биле Россияга болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делегейге социализм эразының эгелээниниң дугайын дыңнадып, революстуг партияның удуртукчу ролюнуң ужур-дузазын илдени-биле көргүскен деп съездиге илеткелинге Түр шериг административтиг чөвүлелдиң болгаш КОПТЭ-ниң даргазы Менгисту Хайле Мариам медеглээн.

Эфиопи национал-демократтыг революцияның хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында ындыг революстуг партияны — Эфиопияның ажылчы чоннарының партиязын тургузарынга быжыг баазаны тургузар ужурлуг деп, ол чугаалаан. Эфиопия шилчилгелиг үени чурттап эртип турар. Ооң алыс сорулгазы болза социалистиг ниитилелди тургузары болур. Ону национал экономиканы көдүрериниң херээнге улус массаларның калбак болгаш идепкейлиг киржилгезиниң уезинде кылып болур.

Партия ажылчы чоннарның демиселин таарыштыр удуртур ужурлуг деп, Менгисту Хайле Мариам онзалап демдеглээн. Ол түр каданың чедиишкиннерин эвес, а долу тиилелгени чедип алыр ужурлуг. Ону эртемниг идеологияның үндезининге аңгылыг чорукту барымдаалап көөрүнүң болгаш социал депшилгениң принциптерин партия удуртуглта болдурар болза чүгле ынчан чедип ап болур.

Америк болгаш англи империализмниң хоралакчы ажыл-чорудулгазын, барыын чүк күрүнелериниң Эфиопияның херектеринче холгаарлап киржиишкинин ол буруу шапкан. Национал-демократтыг революцияга ак сеткилдиг деткимче дээш совет улуска болгаш СЭКП-ге онза өөрүп четтиргенин илеретпишаан, Совет Эвилелиниң, Кубаның болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске чурттарының интернационалчы дузаламчызынга ол бедик үнелелди берген. Социалистиг чурттар-биле бистиң харылзааларывыс моон соңгаар-даа кайызының-даа эрге-ажыктарынга, чаа ниитилелди тургузарының сорулгазын шиитпирлеп турар эфиопи улустуң эрге-ажыынга хөгжүүр болгаш быжыгар дээрзинге ынанып турар бис деп, ол демдеглээн.

Бүгү-нииги тайбыңга болгаш чавырлыышкынга империализмниң улуг айыылдыын ол айыткан. Боттарының кем-буруулуг бодалдарын боттандырып чорудары-биле АКШ болгаш өске-даа империалистиг күрүнелер агрессияның ажык хөделиишкиннерин, экономиктиг блоканы болгаш саботажты ажыглап, социализмге удур калчаалыг пропагандистиг кампанияны чорудуп турар.

Ындыг байдалда Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң бүгү улустарга болгаш чазактарга тайбынарга удур, тайбыңның талалакчыларының шимчээшкинин быжыглаары дээш демисежиринче кыйгырыы, эфиопи удуртукчунуң бодалы-биле алырга, онза чугула болу берген.

(СЭТА).

ВСР-НИҢ ДХМ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХАНОЙ. (СЭТА). ВСР-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң Кыдатче чоруткан нотазында 1980 чылдың июль 15-те ийи талалыг харылзааларны болур чогуур-биле тургузар дугайында вьетнам-кыдат чугаалажыышкыннарының ушку ээлчээн Ханойга эгелээрин саналдаан.

Бо чылдың март 8-те-ле ВСР-ниң ДХМ-и база ындыг саналдыг нотаны КУР-нуң ДХМ-че чоруткан деп документиде сагындырган. Ол үеден бээр үш ажыг ай ашкан, ынчалза-даа Вьетнамның саналынга кыдат тала ам-даа харылаваан. Оон-биле кады кыдат эрге-чагыргалар вьетнам-кыдат кызыгаарга боо-чепсектиг чөңгээлээшкиннерни үргүлчүлеп, Вьетнамга дайын-биле кыжанып турар болгаш ВСР-ге удур өске-даа хөделиишкиннерни боттандырып чорудуп турар.

Кыдат таланың бурузу-биле Вьетнам биле Кыдаттың аразында харылзааларга дүшкүүрлүг байдал тургустунуп келген байдалда вьетнам-кыдат чугаалажыышкыннарның ушку ээлчээн дүрген эгелээри эргежок чугула чүүл болур деп ВСР-ниң ДХМ-ниң нотазында онзалап демдеглээн. Ол чорук ийи чурттуң улустарының күзелинге болгаш чурттар аразынга харылзааларның айтырыгларын шиитпирлээрде чугаалажыышкыннар аргазы-биле чорудар дээш ниити делегей утланыышкынынга дүүшкек.

Чугаалажыышкынның арны ушку ээлчээн эгелээр дугайында Вьетнамның саналынга кыдат тала кыска хуусаада чөпшээрежип харылаар боор деп идегелди ВСР-ниң ДХМ-и илереткен.

АМЕРИК-ИРАН ХАРЫЛЗААЛАРГА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Иранга удур АКШ-тың агрессчи хөделиишкиннерин истеп көөр талазы-биле делегей конференциязынга киржип чораан мурнунда АКШ-тың юстиция министри чораан Р. Кларк Нью-Йорк аэропортунга чедип келгеш медеглел кылгаш, Иран-биле бодунуң месилдежиишкинин боо-чепсектиг арга-биле Вашингтонуң администрациязының шиитпирлээр деп оралдажып турарын шиитпирлии-биле ол буруу шапкан. «Каттышкан Штаттарның кандыг-даа агрессчи хөделиишкини америк туттурганнарны чүгле саададып болур» деп, ол чугаалаан.

Тегеранга болган делегей конференциязынга киришкен Р. Кларкты болгаш америк өске тос юристерни суд харысалгазынга киирерин Ак бажың шиитпирлээн деп мурнунда дыңнаткан болгай.

«Американнар — демократтыг хөделиишкиннерниң талалакчылары» дээр АКШ-та улуг салдарлыг хөй-нийти организациязы бодунуң чыл саында болур конференциязынга «Кларктың бөлүүнге» хамаарыштыр АКШ-тың президентизиниң хөделиишкиннерин «конституцияга таарышпас болгаш улуг айыылдыг» деп үнелеп көрген резолюцияны хүлээп алган. Каттышкан Штаттарның «бодунуң частырыгларын миннирин» болгаш дүжүрткен хаанның эраатанзыг ёзу-чурумун деткип турганы дээш Иранга бодунуң буруузун миннирин съездиниң делегаттары саналдааннар.

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). Иранга хамаарыштыр администрацияның авантюрисчи политиказын КНО-нуң чанынга АКШ-тың доктаамал төлээлекчизи чораан Э. Янг шынгыызы-биле шүгүмчүлээн. Лос-Анджелеске чүве чугаалааш, «политикага ковбойжу аргалар амгы үениң боттуг чүүлдеринге ажыглаттынып болбас» деп, ол медеглээн.

АЯТОЛЛА ХОМЕЙНИНИҢ ЧАГААЗЫ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). «Иран улус контрреволюцияның сүлчээзин болдурбас болгаш ангадаашкынга база кошкак чорукка алыспас ужурлуг»— дээн Хомейниниң чагаазын «Ислам революцияның камгалакчыларының» хүнү-биле холбаштыр АКШ-тың мурнунда элчин чери турган бажыңның чанынга болган массалыг митингиге ооң оглу Ахмад Хомейни номчаан.

«АКШ-тың болгаш дүжүрткен хаан ёзу-чурумунуң агентилери чаа сүлчээлерни тургузуп турар» болганда Иранның чепсектиг күштерин болгаш айыыл чок чоруктуң албан черлерин серемчилелдиг болурунче Хомейни кыйгырган. «Камгалакчылар корпузун» арыглаарының болгаш оон корум-чурум үреп турарларны, хоойлуга удур тудуп хоругдаашкыннар болгаш херекги хавырып турарларны үлдүрериниң эргежок чугулазын ол айыткан.

Антиамерик митингилер болгаш чыскаалдар Иранның өске хоорайларынга база болгулаан.

ТУДУП ХОРУГДААН

МОНРОВИЯ. (СЭТА). Францияның Монровияда элчин чериниң девискээринден чурттуң мурнунда президентизи чораан Толберттиң оглу А. Б. Толбертиниң либерий эрге-чагырыгалар тудуп хоругдаан.

Францияның чазаандан Либерия бодунуң элчини Л. Доллону Монровиядан дедир кыйгыртып алырын негээн. Ол дугайын радио дамчыштыр чүве чугаалап тура, Барыын Африканчы күрүнениң даштыкы херектер министри Г. Мэтьюс медеглээн. Ол шиитпирни либерий чазак либерий эрге-чагырыгаларга болур чогуур-биле баш удур дыңнатпайн, А. Б. Толбертке хоргадаашкынны француз элчин берген деп үндезилээн.

ПАРИЖ. (СЭТА). Монровияда француз элчин чериниң девискээринче либерий шериг албанныгларының шургуп киргени-биле холбаштыр шиитпирлиг удурланыышкынны Францияның ДХМ-и медеглээн. Ону ол «дипломаттыг төлээ черлериниң бүрүн эргезин каржызы-биле болгаш хүлээп болбазы-биле үрээни» кылдыр үнелеп көрген.

АГРАР РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

АЛЖИР. Алжир улустуң бо хүннерде демдеглеп турары аграр революциязының оюнуң байырлалы чурттуң социалистиг шилип алыышкынынга шынчы чоруктуң чырыткыланчак көргүзүү болган.

Алжир найысылалдың чоогунда Хемис эль-Кешна дээр бичии сууржугашка сес чыл мурнунда аныяк республиканың чазаанын шиитпири езугаар улуг чер байларындан хураап алдынган черлерни чер чок тараачыннарның аразынга хуваап бээри бир-ле дугаарында эгелээн. Алжир тараачынның амыдыралынга ол үеден бээр үндезин эргилде болган. Бөгүн аграр революциязының национал фондузунда 1,5 миллион гектар чыгам чер санаттынып турар.

Тараачы ажыл-агыйларны кооперативтер кылдыр каттыштырганы аграр реформазының хөгжүлдезинге чугула үе-чада болу берген. Күш-ажылдың коллективтиг хевири бодунуң орулгалыын бүзүреткен. Бо чылдың чазынынга чедир Алжирге барык 98 муң тараачын ажыл-агыйларны каттыштырган 6 муң ажыг кедээ ажыл-агый бүдүрүлге кооперативтери ажылдап турган.

Үлегерлиг социалистиг суурлар тудуун ам бүгү чуртта чорудa берген. Тараачыннар бажыңнарында чырык, суг, газ бар, суурларда школаларны, поликлиникаларны, магазиннерни туткан. Ниитизи-биле бир муң ындыг чуртталга пунктуларын тургузарын планнап турар, олардан ам безин 200 чыгам пункт ажылдап, ол хире санныг пунктуларны тудуп турар.

Аграр революциязының сорулга-бодалгаларын боттандырарда алжир тараачыннарга улуг дузаны аныяктар болгаш профэвилел организациялары чедирип турар. Дүжүт ажаап алырда, тарылга ажылдарынга херзүннү белеткээрде, кедээ ажыл-агый техниказын септээрде тараачыннарга дузалаар дээш эки турачылар бригадалары шөлдерге болгаш фермаларга үргүлчү барып турар. Аграр реформазының оюнуң бүдүүзүнде база шак ындыг болган. Ынчан бо кайгамчык хүнге тураскааткан воскресникке киржири-биле найысылалдың чурттакчылары кожазында суурларже чорупкан.

Алжир тараачыннарда шиитпирлеттинмээн айтырыглар база хөй болбайн аан, ынчалза-даа олар идепкейлиг ажылдап, боттарының күжүнге бүзүреп турарлар. Национал хамаарышпас чоруун болгаш социалистиг угланыышкынны быжыглаар деп чурттуң шилип алган оруун алжир тараачыннар деткип турарын база дагын илергейлеп турарлар.

М. МАШКОВ,
СЭТА-ның корр.

ПАТРИОТЧУ КҮШТЕРНИҢ ЧАҢГЫС ЭВИ ДЭЭШ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Сальвадорнуң компартиязы, Хосталганың Фарабундо Марти аттыг улусчу күштери, Национал удурланыышкынның чепсектиг күштери болгаш Сальвадорнуң революсчу партиязы империализмге, ук черниң хөрөңгиттеннеринге удур, демократия болгаш чурттуң хамаарышпас чоруу дээш демисел чорударынга каттыжып алганнар. Ол политиктиг партияларның болгаш организацияларының ында нептереткен кады кылган медеглелинде олар чаңгыс аай политиктиг шугумну чорударын, чаңгыс аай удуртулганы тургузарын шиитпирлээн деп медеглээн. Сальвадорда бүгү патриотчу күштерниң чаңгыс эвинге болгаш ниити сорулгаларны боттандырып чорудары дээш, сальвадор улусту империализмниң болгаш ук черниң хөрөңгитеннериниң дарлалындан долузу-биле хостаар дээш шиитпирлиг чорук күштели берген деп документиде айыткан.

Амгы чагырыкчы ёзу-чурум чурттуң улузун дарлап, ону ядараңгай чорукче болгаш социал чөптүг эвес чорукче чыган. Сальвадорнуң хамаарылгалыг чорууну күштелдирип, кижиниң ат-алдарын болгаш кижиниң кол эргезин—амыдырап чурттаарынга эргезин каржызы-биле үреп турар деп медеглелде айыткан. Чуртта өлүрүп кырар чорук тевгиилээн. Хүн бүрүзүнде 50-ден эвээш эвес кижи өлүп турар.

Чурттуң иштики херектеринге АКШ-тың холгаарлап киржиишкинин дөрт политиктиг партия болгаш организация шиитпирлии-биле буруу шапкан. Ол холгаарлаашкын сальвадор улуска, а ол ышкаш ол кавының өске чурттарының улустарынга шынгыы айыыл бооп турар.

Чай болгаш уруглар

КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ ХОЛБААЛЫГ

Школачыларның чайгы дыштанылгазы эгелээн. Чайгы дыштанылга уругларга оман-хөглүг, ажыктыг болуру чугула. Бо талазы-биле кандыг ажылдарны организастап турарын чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис Барыын-Хемчик райкүүскомнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи Комбу-Сүрүң Монгушович Бойбудан дилээн. Ооң чугаазын парладывыс.

Школачыларның чайгы дыштанылгазын организастыг эрттирер талазы-биле районда тускай планны тургузуп, ону райкүүскомга бадыладып алган. Ам планда көрдүнгениң ёзугаар ажылдап эгелээн бис. Кол кичээнгейни уругларны күш-ажылга кижизидип, орта чаңчыктырып, дыштанылганы күш-ажыл-биле холбаары көрдүнген. Районнуң дөрт совхозтарында беш бүдүрүлге бригадалары ам чыл бүрүде доктаамал ажылдап турар. Мында бо чылын 260 өөреникчи хаара туттунган. Күш-ажылчы семестр эгелээриниң мурнунда оларның слёдун организастап, борта оларның күш-ажылга мергежилиниң аайы-биле маргылдааларны эрттирген. Бүдүрүлге бригадалары тускай кезээлерни чарып алган, ажыл-агыйларның огородунда ногаа өстүрүп, тараа культураларын тарып, ону суггарып ажылдап турарлар. Тургустунган бүдүрүлге бригадаларының кылып турар ажылы хөй, оларның ажылдап, дыштанырынга ук ажыл-агыйлар таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Бүдүрүлге бригадаларындан аңгыда Аянгаты болгаш Кызыл-Мажалыкта № 1 школада ыяш ажыл-агыйының бөлүктери база бар. Олар хөй ыяштарны тарып, районнуң ыяш ажыл-агыйынга улуг дузаны чедирип турарлар. Кызыл-Мажалыктың ийи школаларының үстүкү класстарының өөреникчилеринден чаагайжыдылгага ажылдаар күш-ажылчы отрядтарны база тургускан. Ортумак школа бүрүзүнде септелге-тудуг кылыр бригадалар бар.

Аянгатының болгаш Актың «Таежный» пионер лагерьлеринге ийи сезонда хөй өөреникчи дыштаныр. Ам пионер лагерьлери июнь ортадан эгелеп ажылдап эгелээн. Республика иштиниң болгаш оон дашкаар пионер лагерьлеринге 200 хире уруглар дыштаныырлар.

Малчыннарга дузалажыр, хөй кыргылдазынга киржири-биле школа бүрүзүнде тускай звеноларны тургускулаан. Ол ышкаш мал чеми белеткээринге хөй школачы звенолар тургустунар. Ак-Довуракта ийи ортумак школаларның өөреникчилеринден өөреникчи садыгжылар, даараныкчылар, электрослесарьларның бригадаларын тургускулаан, олар ам амыдырал хандырылга комбинадында, садыг черлеринде, В. И. Ленин аттыг «Тыва дагдүгү» комбинатта ажылдап турарлар.

Школачылар бир болгаш хөй хонуктуг походтарны кылгылаан, районнуң школачы туристериниң слёдун эрттирген. Оон аңгыда ам школалар республика иштинде улуг бүдүрүлге черлеринче, Шушенское суурже, Красноярск хоорайже өөреникчилерни экскурсияладып чорударын планнап алганнар.

Өөреникчилерниң чурттап турар чериниң аайы-биле кижизидилге ажылын күштелдирип чорудары планда көрдүнген. Бичии оолдарның кудумчу, квартал аайы-биле спортчу командаларын тургузуп, спортчу маргылдааларны чорудар. Ниитизи-биле өөреникчилерниң чайгы дыштанылгазын ажыктыг, солун кылдыр эрттирер дээш планнап көрген чүүлдер хөй. Ам бо чүүлдерни боттандырары-биле школаларда башкы кадрларның ажылынга улуг негелделерни салып, ада-иелер-биле болгаш хөй-нийти организациялар-биле бир демниг ажылдаар апаар.

Х. МОНГУШ.

Олимпиада-80-ге уткуштур

Коломенское аалчыларны манап турар

Москва Олимпиадазының культурлуг объектилериниң аразында Коломенскоениң архитектурлуг ансамбли аалчыларның онза сонуургаар черлериниң бирээзи болур. Коломенскоени Москва чоогунга, орус хаанның өг-бүлезиниң болгаш ооң чоок төрел-дериниң ноюрзап дыштаныр суурy кылдыр XVI—XVII вектерде тудуп тургускан турган.

Москвага кээп турар кижилерден Коломенскоени көрүксевес-ле кижи чок. Москва хемниң кадыр эриниң кырында онза чараш Вознесение дуганы дээрже шаштыгып, бедик чаагай көстүп турар. 1532 чылда ук дуганның тудуунуң доозулганын демдеглеп тура, бир төөгүчү: «Ындыг онза дуган шаандагы Орусха кажан-даа турбаан...» — деп бижээн. Оон бедии 62 метр, ол болза Россияда эң чараш дуганнарның бирээзи. Улуг француз композитор Гектор Берлиоз ону көргеш, мынча деп магадап бижээн: «Коломенское суурда эрте-бурунгу орус архитектураның тураскаалын көргеш, кайгамчык-ла магадаан мен. Мен хөй-ле чүвени көрүп, хөй-ле чүвени магадап магам ханган кижи мен, ынчалза-даа эрте бурун шагның ол орус суурга арттырып каан тураскаалын көргеш, болза-даа кайгап каан мен. Чүс-чүс чылдарда тудуп келген Страсбургтуң дуганы аңаа четпес, Алдар-сураглыг Милан дуганы база-ла четпес.

Коломенскоениң дуганы дээрге шуут кижи кайгап ханмас чараш. Ында ыржым дыш, кижи бодап четпес чараш гармония онза тодаргай илерээн. Мен аңаа кандыг-ла-бир чаа архитектураны көрген мен. Ол архитектура дээрже кылайтып үнер дээн ышкаш, кайгамчык-ла онза көстүр чораан».

Бистиң үежилеривис ол алдар-сураглыг тудугну космиктиг ракетага дөмейлеп турар, шынап-ла ол ийиниң аразында дөмей чүүлдер кончуг хөй.

— Москва Олимпиадазының хүннеринде аалчылар чүгле Вознесение дуганын эвес, оон аңгыда кайгамчык орус архитектураның 16 тураскаалдарын база көөр, оларның чаартылгазы Олимпий оюннарының эгелээринге чедир бүрүн доозулган турар — деп, Коломенскоениң тураскаал-музейиниң директору Юлия Черняховская чугаалаар.

Коломенское суурнуң салым-чолу Москваның салым-чолу-биле чарылбас холбашкан. XVII векте Коломенское ак хаанның хоорайдан дашкаар дыштаныр чайлаг өргээзи апарган. А суурнуң үндезилеп тургусканы XIII векке хамааржыр. Коломенское суур амгы үеде өзүп хөгжээн Москваның девискээринге хамааржыр болзажок, ону бнеэ хевээр суур деп адап болур. Ону амгы шагның хөй каът бедик бажыңнары хүрээлээн, оон мырыңай чоогунда Москва метрозунуң «Коломенское» деп станциязы туруп турар.

Камгалалдыг чериниң девискээринде бурун шагның архитектуразының элээн хөй тураскаалдары бар. Оларның аразында Георгиевскаяның чараш бүдүштүг бөпүрүк колокольнязын Вознесение дуганының кыйынга XVI векте тудуп тургускан. Москва-хемниң адаккы талазында ханы чооганың ындында бедик черде XVI вектиң архитектуразының база бир алдар-сураглыг тураскаалы — Иоанна Предтечиниң хүрээзи туруп турар. Ону алдар-сураглыг Покровский хүрээзиниң, азы Москвада Василий Блаженныйның дуганының ырак мурнунда-ла тудуп тургускан деп санап турар.

Коломенскоениң туристери эрте бурун шагның орус архитектуразының ыяштан кылган тураскаалдарын база көөрлер. Оларны аңаа өске черлерден көжүрүп эккелген болгаш камныы-биле кадагалап турар. Оларның аразында чоон чудуктардан туткан, делгем соңгаларлыг, эргииниң бижек-биле оюп хээлеп тургаш кылган улуг эвес чаңгыс каът ыяш бажың онза солун. Ол болза Петр Бирниң бажыңы-дыр. Ону 1702 чылда Соңгу Двина хемниң кирген аксынга, Архангельск чоогунга тудуп тургускан. Петр Бирниң ол бажыңы дыка эки камгалаттынган. Ооң иштинде кабинеттиң, удуур өрээлдиң, столоваяның болгаш өске-даа өрээлдерниң ниити хевирин ол хевээр катап тургускан.

Коломенскоеде ыяш тураскаалдарның эң бурунгузу Братск суурганы боор турар, ону 1652 чылда орус казактар Ангара хемниң Братск шивээзинге дыттан туткан. 50 чылдарда делегейниң эң улуг Братск ГЭС-ти тудуп эгелей бергенде, суг адаанга кирер зонага турган крепостной архитектураның үнелиг тураскаалдарын оон көжүрүп эгелээн. Ынчангаш ук суурга Коломенскоениң тураскаалдыг музейинге кээп турумчуй берген чылдагааны ол. Ол-ла музейде соңгу чүкте Николо-Карельск хүрээзинден көжүрүп эккелген база бир ыяш суурга бар. Ол болза соңгу чүкте орус крепостной архитектураның мынчага дээр бүдүн арткан хөй эвес тураскаалдарының бирээзи боор турар.

Москва Олимпиадазының эгелээр хүнүнге чедир музейниң бүгү бажыңнарынга «Коломенскоениң төөгүзү», «Ордулар туруушкунунуң төөгүзү» деп чаа экспозициялар, «Орус каасталгалар», «Ыяштан кылган чүүлдерде орус угулзалар», «Металл талазы-биле мастерлерниң кылыглары» деп делгелгелер ажыттынар деп, музейниң директору Юлия Черняховская чугаалаан.

Коломенское бодунуң паркы-биле болгаш музей-заповедникти долгандыр турар садтары-биле база алдар-сураглыг. Паркта турар дөрт дубтуң назызы 800 чыл чедип турар деп специалист — дендрологтар санап турар. Музей-заповедниктиң девискээрин чаагайжыдылгазын Олимпиадага чедир бүрүн доостур. Ол бүгү сорулгаларга ажыглаары-биле, ол ышкаш янзы-бүрү чаартылга ажылдарын кылдыртыры-биле Моссоветтиң күүскому база төөгү болгаш культура тураскаалдарын камгалаар Бүгү-российиниң ниитилелиниң Москва салбыры 3 миллион ажык рубльди тускайлаан.

Вадим СМИРЯГИН.
(ПМА).

ОЛИМПИАДА ОДУ, КИРИП МООРЛА!

СОФИЯ. 1980 чылдың Чайгы олимпиада оюннарының одун бурунгу Олимпияга байырлалдыы-биле кыпсыптар сеткил өөрүнчүг үеге чедир санныг хүннер арткан. Эстафета Болгарияның девискээрин база таварты эртер. Ынчангаш аңаа белеткел ында херек кырында доозулган.

Болгарияның мун-мун кижилери, чүс-чүс хоорайлары болгаш суурлары эстафета-биле дорт хамаарылгалыг апаар. Республиканың 12 округтары болгаш Софияның таварты оттуң эртериниң ажылдап кылдынган маршруттары тус бүрүзүнде онзагай хевирлиг. Чижээ, Олимпиада эстафетазы-биле холбаалыг байырлалдар Пловдивке бурунгу Рим стадионунга эртер. Ол-ла хоорайга кудумчуларның бирээзин «Олимпийская» деп адаарын, а XXII оюннарга алдар кылдыр Тураскаал самбыразын ажыдарын шиитпирлээн.

Орус солдаттар болгаш болгар ополченнер Болгарияның хосталгазы дээш хол-холдажып туттунчуп алгаш тулчуп турган маадырлыг Шипкага, болгар-совет найырал хоорайы—Плевенге, бурунгу болгар найысылал Велико-Тырновога база Софияга Олимпиада оду-биле ужуражылгаларның байырлалдары сагыштан уттундурбас болуушкуннар болу бээр.

Эстафетаның таварып эртер оруунда ол хоорайларга, улуг; биче суурларга митингилер, концерттер, шиилер, спорт маргылдаалары болур. Олимпиада оюннарының төөгүзүнүң, болгар спортчуларның чедиишкиннериниң дугайын тоожуп чугаалап бээр фото-чурук делгелгелери болур. Тускай плакаттарны, значоктарны болгаш тураскаал медальдарны кылып үндүрген.

...Июнь 25-те таптыг-ла дүъш үезинде кызыгаар Кулата пунктуга грек спортчу Олимпиада одун болгар спортчуга дамчыдып бээр, а орук-суур чиик болзун дээш бурунгу чанчыл ёзугаар хуудан сугну кыс кижи ол спортчунуң буттарының адаанче чажар.

Болгарияның муң-муң оолдары болгаш кыстары Олимпиада одунуң эстафетазынга киржир күзелин илергейлээн. Эң төлептиглерни шилип алган. Оларның аразында—спорттуң алдарлыг 63 мастерлери, Олимпиада, делегей болгаш Европа чемпионнары, спорттуң хоочуннары, Социалистиг Күш-ажылдың маадырлары, культураның болгаш эртемниң аныяк ажылдакчылары бар.

Болгария Улус Республиказының девискээрин таварты баштайгы үе-чадада Олимпиада одун олимпийжи ийи дакпыр чемпион мөге Боян Радев тудуп эртирер. «Меңээ кайы хире сеткил өөрүнчүг болуушкун болу бергенин чугаалап чедери берге-дир-деп, алдаржаан ол спортчу чугаалаан. —Ол от—тайбыңның болгаш найыралдың оду—Олимпиада-80-ге спортчу тиилелгелер дээш буянныг демиселди болуунуң чалбыыжы-биле херелдендирип чырыдарын чүректиң ханызындан күзээр-дир мен.

Июнь 1-нин эртенинде Олимпиада эстафетазы ак-көк Дунайның кежилдир туттунган Найырал көвүрүүнге чеде бээр, ынчангаш Монреальдың олимпийжи чемпиону Иванка Христова отту румын спортчуга дамчыдып бээрге, ол спортчу ону олимпийжи Москважe угландыр улам ыңай алгаш чорууптар.

В. БЕСКРОМНЫЙ, СЭТА-ның корр.

Эмчиниң сүмези

КАДЫК БОЛ, ШКОЛАЧЫ

ССРЭ-де чаштарның кадыын камгалаары—күрүнениң бирги чергелиг сорулгазы болур. Бистиң чаштарывыстың кадыын камгалаар талазы-биле улуг ажылдар доктаамал кылдынып, ол ажыл боттанып турар. Ук хемчеглер чаштарның ортузунга янзы-бүрү аарыгларны болдурбас арганы берген. Чижээ, дифтерия, полиомиелит, малярия, туберкулёз, коклюш дээн чижектиг аарыглар шуут читкен ийикпе, аажок ховартаан.

Ооң-биле чергелештир чамдык нерви, чем хайылдырар органнарның, чүрек аарыглары өзүп турар апарган. Ооң чылдагааны чүдел дээрге, янзы-бүрү химиктиг бүдүмелдерден, агаарның бокталып турарындан, сооктуң күштелгенинден болгаш өске-даа чылдагааннардан болуп турар. Поликлиникаларже шинчидип келген чаштарның 70 хире хуузу тыныштаар аарыгдан зараан болуру хаая эвес. Ынчангаш школачылар, ылангыя үстүкү класстарның өөреникчилери агаар-бойдустуң байдалын көрүп, элээн чылыдыр кеттинер болза эки.

Көдээ черлерге бодаарга, улуг хоорайларның школачыларының нервизи кошкак болур. Хоорай черде дааш-шимээниниг амыдыралдан ол хамааржып турар. Өөредилге чылының төнчүзүнде школачыларның нервизи элээн кошкак болур, ооң чылдагааны—чыл дургузунда өөредилгеден туруп-могапканы болгаш чемге витаминнерниң чедишпейн турары. Чамдык школачылар арыг агаарга ховар чоруур, эвээш удуур, шоолуг шимчээшкин кылбас. Ол бүгүнүң салдары улуг. Математика, даштыкы дыл болгаш өске-даа эртемнерге тускайжыттынган школаларның өөреникчилериниң нерви системазы аңаа школаларынга бодаарга элээн үрелген болур. Ында өөренир чүүлдүң хөйүнден ындыг.

Школачыларның нерви аарыгларын болдурбас дээш чүнү кылырыл? Өөреникчилерни бирги класстан тура күш-ажылдың болгаш дыштанылганың хүн чурумун сагыыр кылдыр ада-иелери кижизидер ужурлуг. Бажыңга кичээл кылган соонда школачы кижи ыяап-ла дашкаар үнүп селгүүстээр ужурлуг. Ынчап чүгле селгүүстээр эвес, шимченгир болуп, күш-культура болгаш спортчу оюннарга киржир болза эки. Өөреникчилерни спортка ынак кылдыр кижизидери ажыктыг. Ылаңгыя үргүлчү сугга эштирге нервиниң кошкаанындан зараан баш эттинер, күш-шыдал катап кирер, уйгузу эки апаар. Черле ынчаш удуур мурнунда бичии кижиниң өрээлин эки агаарладыр херек.

Өөреникчиниң чемненилгезинче база кол кичээнгейни салыр херек. Доктаамал үе чокта хөй [illegible] чем чиири хоралыг, күш үндүрүп турар үезинде хөлүн эрттир курагг чем чиирге, чем хайылдырар органнар үрелир. Көдээ школачыларны шинчилеп көөрге, хоорай чурттуг өөреникчилерге бодаарга, чем хайылдырар органнар аарыы оларда эвээш болуп турар. Көдээде кургаг чем чип аар чорук эвээш, хүн чуруму элээн сагыттынып турары оон илдең.

Сөөлгү үеде ада-иелер чаштарны хөлүн эрттир чемгерип турар апарган. Ооң уламындан чамдык өөреникчилер «нормадан ажыр» семирир чорукка четкен. Аъш-чем ижериниң хүн чурумун доктаамал сагывайн турарындан, картофельди, чигирзиг чемнерни, далган болгаш кондитер кылыгларын, калыкты норма сагывайн, хөйнү чип турарындан бичии кижилер семирип турар.

Семирир чорук организмниң янзы-бүрү аарыгларындан камгаланыр күжүн сулададыр болгаш чүрекке аар, халалыг апарып, ооң долу күш-биле ажылдаарынга шаптыктаар. Өөредилге чылының төнчүзүнде чамдык школачыларның ханының базыышкыны чавыс болур чылдагааны ында. Ол бүгүнү болдурбас дээш база-ла хүн чурумун сагыыр, эки дыштаныр болгаш селгүүстээр, өй-шаанда удуур херек.

Л. БЕРЕЖКОВ,
медицина эртемнериниң доктору.

АРЖААНДА

«АРЖААН»

Бии-Хем районда Аржаан суурнуң Культура бажыңы — районда эки ажылдыг культура албан черлериниң бирээзи. Ында «Аржаан» агиткульбригаданы Владимир Сенгии удуртуп турар.

«Аржаан» бо чазын совхозтуң хову-турлагларын, сүт-бараан. фермаларын болгаш бүгү суурларын кезип четтигипкен. Бот-тывынгыр артистер күш-ажылчы чонга солун концерттерни бараалгаткан. Ам чайлагларже аъттаныырынга белеткенип турар.

Бистиң корр.

Бистиң чуртувуста уругларның хостуг үезин солун кылдыр организастаарынче, оларның бүгү талалыг сайзыралынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Чурулга уран чүүлүнүң А. С. Пушкин аттыг музейиниң залдарының бирээзинге кайгамчыктыг шии-көргүзүг болган. Шаандакы эллиннерниң, итальяннарның, XVII вектиң голландыларының, испаннарның идик-хептерин кеткен, ол-ла үениң чурукчуларының чуруктарының аайы-биле кеттинген беш, чеди классчы школачылар «дириг-чуруктарны» көргүскен.

Чурулгага, төөгүге, археологияга сонуургалдыг бичии москвачыларны ам барык чээрби беш чыл дургузунда хаара тудуп турар. Уран чүүлге ынактарның клувунуң доозукчу кежээзи ынчаар эрткени ол. Музейниң залдарынга кичээлдер, делегейде сурагжаан чуруктар-биле таныжылга уругларның сеткилинге балалбас исти арттырып турар.

ЧУРУКТА: концерттиң киржикчилери музейниң бир залында.

В. ЯЦИНАНЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

БАГАЙ ЭВЕС КИРИШКЕН

Волейболга «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк зоназының маргылдаазы Усолье-Сибирск хоорайга болуп эрткен. Аңаа Алтай, Красноярск, крайларның, Новосибирск, Кемерово, Томск, Иркутск областарның, Братскиниң, Усолье-Сибирскиниң болгаш Тыва АССР-ниң шилиндек командалары киришкеннер.

Маргылдаа ийи бөлүкке эрткен. Бистиң республиканың спортчулары эң шыырак бирги бөлүкке ойнап, бодунуң бөлүүнге ийиги черни ээлээш, түннелинде үшкү шаңналдыг чер дээш Новосибирск областың волейболистери-биле ойнааннар. Чидиг спортчу демиселдиң түннелинде бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс новосибиржилерге 3:2 санга уттургаш, дөрткү черни ээлээн. Ук команданы зона маргылдаазынга эки белеткээни дээш Кызылда № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищениң күш-культура башкызы Седип-оол Аракчаа ол ниитилелдиң төп чөвүлелиниң тускай шаңналын алган.

Алтайның волейболистери зона чемпиону болган.

К. ТЮЛЮШ, зона маргылдаазының судьязы.

агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—7 метр чедер. Агаарның температуразы 28—33, өске арт-каннарынга 19—24 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 31—33 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы
К. К. САТ.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдың күрүнениң педагогика институду хүндүскү салбырларга дараазында факультеттерге I курска студентилер хүлээп алыр:

Физика-математика факультеди— тускай эртеми: математика болгаш физика. Факультет математика болгаш физика башкыларын белеткээр, өөренир хуусаазы 5 чыл.

Филология факультеди — тускай эртеми: орус дыл, литература, педагогика; орус дыл болгаш литература тыва дыл болгаш литература. Факультет орус дыл, литератураның башкыларын, кижизидикчи ажыл талазы-биле методистерни, орус-дылдың болгаш литератураның, тыва дылдың болгаш литератураның башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Биология-химия факультеди — тускай эртеми: химия болгаш биология. Факультет химия болгаш биология башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 5 чыл.

Педагогика факультеди — тускай эртеми эге өөредилгениң педагогиказы болгаш методиказы. Факультет эге класстар башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы 4 чыл.

Институтка кирерлер дараазында шылгалдаларны дужаар:

физика-математика факультединге — математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле).

Филология факультединге — орус дыл, литература болгаш педагогика тускай эртемнерге —орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле); орус дыл болгаш литература болгаш тыва дыл болгаш литература тускай эртемге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш аас-биле), тыва дылга болгаш литературага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле);

Биология-химия факультединге — химияга (аас-биле), биологияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле):

Педагогика факультединге— орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш аас-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга болгаш литературага (аас-биле).

Билдиришкинге дараазында документилерни албан кожар: ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), 286 маягык ёзугаар эмчи шинчилгезы, 3×4 см хемчээлдиг 6 фоточурук, школаның директорунуң, класс баштыңчы башкызының болгаш хөй-нийти организацияларының ат салган характеристиказы (практиктиг ажыл стажы чоктарга). Бүдүрүлге стажтыглар сөөлгү ажылдап турган черинден характеристиканы кирер. Аңаа бүдүрүлгениң удуртукчузу, а ол ышкаш партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары ат салыр. Дээди өөредилге черинге кирерде херек характеристикага үш кижи ат салыр болгаш таңма-биле бүзүреткен болур.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден халашканнарга шериг кезээниң командылалындан характеристика албан эвес.

Практиктиг ажыл стажтыглар хүлээп алырының комиссиязынга билдиришкин киирип тура бүдүрүлге администрациязының бүзүреткени күш-ажыл дептеринден ушта бижилгени база киирер.

Улус өөредилгезиниң органнарының конкурс чокка кирери-биле чорутканнар хүлээп алыр комиссияга райОНО-дан чорутканбижиин көргүзер.

Паспорт болгаш шериг билетин (азы ниир бижиткен херечилелди) өөреникчи институтка келгеш боду көргүзер.

Билдиришкиннерни июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Кирериниң шылгалдалары август 1-ден 20-ге чедир болур.

Кошкан документилерлиг билдиришкинни дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34, пединститут, хүлээп алыр комиссия.**

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 20-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе»**. Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — **«Ажыктыг керээ»**. Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. — **«Камгалакчы»**. 12.10 — **«Аныяктарның адрестери»**. 13.10 — Бүгү-эвилелдиң болгаш делегейниң конкурстарының лауреады Е. Гороховская ырлаар. Ленинградтан дамчыдылга. 13.40 — Документалдыг телефильмнер программазы: **«Хем аксы»**, **«Эң-не мурнуу чүкте»**. 14.10— Медээлер. 14.15—16.00— Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 —**«Сээң күш-ажылың, сээң бениң»**. Документалдыг телефильмнер программазы: **«Салгал»**, **«Бышкан чорук»**. 17.10— **«Орус чугаа»**. 17.40 — Парус спортунуң талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу. Таллинден дамчыдылга. 17.55 — **«Испания дугайында сактышкыннар»**. Киевтен концерт программазы.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Телемедээлер. 18.35 — **«Ужуражыышкыннар»**. Телефильм. 18.50 — **«Челээш»**. Тывага студентилерниң тудуг отрядтарының ажылының эгелээринге. 19.20 — **«Кезээде албанында»**. 19.45 — **«Тыва неделя»**. Информастыг программа. 23.05 — Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залынга эстрада концерти. 00.10 — **Бөгүн делегейде**. 00.25 — 01.35 — В. Шукшинниң чечен чугааларын ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Ульянов номчуур.

ИКИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.20 — **«Шевер холдар»**. 18.50 — А. Твардовский. **«Муравия чурт»**. 19.00 — **«Москва болгаш москвачылар»**. 19.30 — **«Ажыл хүннеринче сургакчылаашкын»**. **«Ынакшыл чок төөгү»**.

КЫЗЫЛДАН

20.05 — **«Кежигге ужуражыышкын»**. Уран-чечен фильм. 20.55 — 21.15 — **«Ваад Сибировтуң берге рейстери»**. Телефильм.

Кино

ИЮНЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Вестсайд төөгүзү» (2 сериалыг) 9.30, 12.00, 14.30, 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кырган мезинниң оглунуң оглу» 9.30, 11.00, 12.30, «Танывазым ийи кижи» (2 сериалыг) 14.30, 17.20, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дюймовочка» 10.00, «Али-Бабаның болгаш дөртен дээрбечиниң ужуралдары» (2 сериалыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 1442.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)
ТС—01285.